

V METEŽU ZGODOVINE

Pobiti pred 79 leti na Križni gori

Razkriti obrazi petih fantov

Jutri, 31. julija, bo minilo 79 let od dogodka, ko so italijanski okupatorji na Križni gori nad vasico Sv. Ana v Loški dolini ustrelili pet mladih fantov. Vsi so bili iz Dan v Loški dolini. Italijanski fašisti so ta dogodek kakor tudi številne druge svoje zločine fotografsko zabeležili. Fotografija prikazuje zadnji trenutek še živečih prestrašenih

v svojo korist. V Italiji so se prebujajoče fašistične skupine domislile posebnega trika. Izkoristile so ohranjeno fotografijo za svoj namen. Razlagajo jo, kakor da partizani streljajo italijanske domoljube. Ta fotografija je bila s to lažnivo interpretacijo vred prisotna na kar nekaj žalnih komemoracijah v bližini naše državne meje.

hiši sta še zdaj enaki kakor med vojno, dve sta prenovljeni. Hiše stojijo le nekaj metrov druga od druge v Danah. Sam sem bil otrok partizanske družine po očetovi in materini strani. Ker sem pred vojno, med njo in nekaj časa po vojni živel v Danah, se dogodkov kar dobro spominjam. V vseh desetletjih ni bilo ugotovljeno in javno

Edo Škerbec Malnarjev

France Škerbec Malnarjev

Janez Krajc Kovačev

Feliks Žnidaršič Hlepov

Franc Žnidaršič Mehalov

žrtev, s hrbtom obrnjenih proti strelskemu vodu. Ta bo že naslednji hip sprožil smrtonosne strele.

Na srečo so se fotografije kot priče strašnega zločina ohranile in so bile po končani drugi svetovni vojni objavljene v zgodovinskih knjigah in časopisih v več evropskih državah. Ker pa poraženci v drugi svetovni vojni tako pri nas kakor v sosednji Italiji zelo težko prenašajo poraze in da bi zabrisali svoje zločine in sramoto, so si začeli zgodovino in dejstva prikrajati

Na fotografiji vidimo pet moških, ki v zadnjem trenutku svojega življenja stojijo pred likvidacijsko skupino. Že 79 let lahko vidimo zgolj njihove hrbe. Kdo so bili ti fantje? To so bili danski fantje – dva Malnarjeva brata, Edvard in France, Kovačev Janez, veseljak Mehalov France in pošteni vereni fant Hlepov Feliks. Njihova imena so Edvard in France Škerbec, Janez Krajc, Franc Žnidaršič in Feliks Žnidaršič. Njihovi domovi so med vojno ostali celi. Dve

objavljeno, kdo so bili nesrečniki, čigavi so bili oziroma komu so nekoč pripadali. Sam sem bil začuden nad tem, zato sem se odločil, da poiščem in odkrijem njihove obraze. Svojci vseh žrtev so potrdili njihovo identiteto. Pred leti sem žrtvam tega zločina posvetil tudi pesem.

Tone Šepec

NADALJEVANJE NA STRANI 2

UVODNIK

27. april – svetilnik slovenskega naroda

Marijan Križman
predsednik ZZB NOB Slovenije

Vse je bilo nadrobno načrtovano, kako uničiti Zvezo borcev za vrednote NOB Slovenije in Osvobodilno fronto slovenskega naroda, ki je ideološka nasprotnica vladajoče stranke SDS. Ta vztrajno poskuša spremeni polpreteklo zgodovino.

Na dan našega praznika, 27. aprila, sta predsednik države Borut Pahor in predsednik vlade Janez Janša obiskala spomenik tigrovcem na Mali gori in položila venca z namenom postaviti nov mejnik druge svetovne vojne na Slovenskem. Spopad italijanskih agresorjev, domačih izdajalcev in tigrovcev na Mali gori naj bi po Janševu postal nov praznik upora proti okupatorju, OF pa bi bila izbrisana. Vse je potekalo pod okriljem novega izmišljenega Tigra in ob tem so recitali domobranske pesmi. V državni zbor pa je bil vložen zakon, po katerem bi 13. maj postal državni praznik, in sicer v spomin na prvi spopad z agresorjem na slovenskih tleh. Parlamentarni

Dan državnosti je praznik vseh Slovencev, predvsem tistih, ki so se borili za obstoj Slovenije, njeno svobodo in samostojnost. Brez partizanskega boja in Osvobodilne fronte danes ne bi praznovali tridesetletnice samostojnosti Slovenije, ki je kot republika nastala leta 1945, po štirih letih zmagovitega narodnoosvobodilnega boja Slovencev. Prepoved partizanskih praporov na državni proslavi je zato zanikanje lastne zgodovine in teptanje lastne državnosti, s čimer se ZZB ne more strinjati ali tega podpirati. Prav tako gre za zavračanje velikega števila državljanov, ki se niso pripravljeno upogniti pred hlapčevsko politiko vladajočih. Ob vseh vratolomnostih vladajočih mi

je prišel na misel citat Iva Andrića, avtorja knjige Most na Drini: »Ko bi ljudje vedeli, kako malo pameti upravlja svet, bi umrli od strahu.«

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je ob tej priložnosti zaželela vsem prijeto in ponosno praznovanje dneva državnosti ter se zahvalila vsem veteranom in veterankam in veterankam in veterankam in veterankam

Naše vodilo ostajajo vrednote narodnoosvobodilnega boja in vse tisto, kar je partizanski boj ustvaril za slovenski narod, ki ga danes nekateri delijo, želijo pokoriti in izbrisati najslavnejši del zgodovine slovenskega naroda.

AKTUALNO

Evropski projekt v ZZB NOB Slovenije

Šola demokracije in novi humanizem

V okviru evropskega projekta **Evropska antifašistična dediščina**, ki ga izvajamo v ZZB za vrednote NOB skupaj s kolegi iz Hrvaške in Bosne in Hercegovine, smo v maju in juniju 2021 izvedli **Šolo demokracije**. To je bil program v treh modulih, vsak modul je potekal tri dni.

V prvem modulu na začetku maja smo se s slušatelji lotili evropskih tem, najprej o tem, kaj so temeljne vrednote Evropske unije in kako so se skupaj s spoštovanjem človekovih pravic razvijale s sprejemanjem različnih dokumentov. O tem je predaval evropski poslanec in profesor mednarodnih odnosov dr. Milan Brglez. Nekdanji diplomat in predsednik komisije za mednarodne odnose pri ZZB NOB Marjan Šiftar je predstavil resolucije

Evropskega parlamenta, v katerih se obravnavajo različni totalitarni režimi in ideologije iz preteklosti. Poudaril je, kako te resolucije vodijo v revizionizem glede vloge vseh totalitarnih sistemov nekoč in danes. Temeljne vrednote EU se oblikujejo tudi v odnosu do njene soseščine, različnih držav, ki so potencialne kandidatke za članstvo v EU. V tej zvezi je odnose med Turčijo in EU, kjer so nastavki za evropski strah pred islamom, predstavil profesor Bojko Bučar, strokovnjak za mednarodno pravo in mednarodne odnose. Pogled na EU z Balkana in prevrednotenje protifašistične zgodovine v tem okolju je predstavil profesor Rok Zupančič, strokovnjak s področja obramboslovja in mednarodnih odnosov. Z evropskim poslancem dr. Brglezom smo govorili tudi o

tem, kaj lahko mladi prispevajo h Konferenci o prihodnosti Evrope.

Modul z evropskimi temami smo v sredini maja 2021 nadgradili z zgodovinskim modulom, v katerem so se slušatelji s pomočjo zgodovinske stroke seznanili z zgodovino nastanka fašizma, razvojem nacizma (profesor Borut Klabjan), odnosom fašističnega režima do Slovencev v Primorju in Julijski krajini (dr. Nevenka Troha) ter značilnostmi nacističnega režima na Gorenjskem, Koroškem in Štajerskem leta 1941 (dr. Damijan Guštin). Tematika je na primeru Rogaške Slatine v času nacistične okupacije poglobil mladi raziskovalec Daniel Siter. O uporabi zgodovine za vsakdanje

NADALJEVANJE NA STRANI 2

nom za njihov prispevek pri osamosvojitvi Slovenije!

Naše vodilo ostajajo vrednote narodnoosvobodilnega boja in vse tisto, kar je partizanski boj ustvaril za slovenski narod, ki ga danes nekateri delijo, želijo pokoriti in izbrisati najslavnejši del zgodovine slovenskega naroda.

Tako kot smo ubranili OF slovenskega naroda, bomo ubranili vse poskuse in napade na našo organizacijo, ki kot svetilnik stoji ob strani zmagovalne protifašistične koalicije evropskih in svetovnih narodov. Ne nazadnje tudi Evropska unija temelji na protifašizmu in nacizmu, ki sta največje zlo prejšnjega stoletja. Slovenija bo prej ali slej vse našete vrednote vrnila v svoj vsakdan in mi ji bomo takrat stali ob strani.

Odbor za delo družino in socialne zadeve je omenjeni zakon o novem prazniku obravnaval in zavrnil. Seveda smo pred zasedanjem odbora obiskali vse poslanske skupine leve sredine, ki so nas poslušale, in poslanci so zakon na odboru zavrnili. Ni pa nepomembno, da je zakon vložil Zmago Jelinčič Plemeniti. Ali je to dejanje bilo plemenito, presodite sami.

Ob dnevu državnosti sem se udeležil slavnostne seje v državnem zboru v spremstvu prapora Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, ne pa tudi državne proslave, ker niso dovolili prisotnosti partizanskih praporov, simbolov mednarodno priznane vojske zmagovitega antifašističnega zavezništva združenih narodov v drugi svetovni vojni.

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

Maske padajo

Na proslavi dneva državnosti je dokončno padla maska »spravnih prizadevanj« predsednika republike. Partizanskim praporom je bilo prepovedano sodelovati na državni proslavi, predsednik republike, ki tako rad govori o »sožitju za prihodnost«, pa o tem izključevanju in poniževanju vseh, ki so se med drugo svetovno vojno borili in umrli za svobodo, ni rekel niti besede. Morda je tako celo bolje, saj njegove prazne besede večini ljudi že dolgo samo še obračajo želodec. Je pa vsem ljudem lahko zdaj jasno kakor beli dan, da njegova »spravna prizadevanja« – poleg samovšečnega nastopaštva – niso nič drugega kakor krinka za izbris partizanstva iz narodne zgodovine, rehabilitacijo švabobranstava in prikrivanje izdajstva Katoliške cerkve. Zato se ne sme verjeti več nobenim besedam o »spravi«, ne njegovim ne od koga drugega, kajti gre le še za laganje, zavajanje in ustvarjanje nepotrebnih delitev med ljudmi.

Ljudje pa niso prav nič »razdeljeni«. Kot se je pokazalo na referendumskem glasovanju o zakonu o vodah, je ljudem vedno bolj jasno, kdo jim laže, kdo jih zavaja in kdo le izrablja za lastne koristi. Ko ljudje spoznajo resnico, niso nič več »razdvojeni«, »razklani« ali kar je še izrazov, ki jih uporabljajo tisti, ki morajo ljudi deliti, da jim lahko vladajo. Ko ljudje spoznajo resnico in se zavejo, da gre za njihov obstoj, njihove pravice in svobodo, takrat vedno enotno stopijo skupaj in se enotno uprejo, tako kakor so se Slovenci med drugo svetovno vojno enotno upirali in nasprotovali okupatorju, saj je z njim sodeloval le majhen, zanemarljiv odstotek ljudi. Na strani okupatorja pa je bil takrat velik del takratne posvetne in cerkvene politike, ker je v tem videl lastne koristi. Ta mali odstotek ljudi zdaj tudi današnja izdajalska desno-cerkvena politika izrablja za enačenje medvojnih in današnjih delitev.

Včasih se je tej politiki lepše reklo klero-buržoazna ali pa kar klero-fašistična. Med drugo svetovno vojno jo je posebej ljubil Lev Rupnik, danes pa jo posebej ljubi Janez Janša. A ljudje, posebno mladi, vse bolj spoznavajo resni-

co tudi o drugi svetovni vojni in vedno manj verjamejo lažem, ki jih trenutna oblast širi in pri tem zlorablja svojo moč in vse možne vzvode oblasti. Desno-cerkvena politika je že pred desetletjem ali več ustanovila prosluli »spravni center«, ki v vseh letih svojega obstoja ni naredil prav nič za resnico o drugi svetovni vojni in pomiritev med ljudmi. Zdaj pa je večini ljudem jasno tudi že to, da lahko »janševim« zgodovinarjem (ali novinarjem) in drugim njegovim podložnikom verjamemo ravno toliko kakor samemu Janši, saj so bili že vsi nešteto krat ujeti na lažeh in ponarejanju. Če si naš predsedniški »miško« res želi pomiritev med ljudmi, pa se bo začela šele takrat, ko bosta cerkev in domobranstvo priznala izdajstvo in zločine ter se zanje opravičila. Ampak naša zgodovina že pozna ljudi, ki so govorili eno, delali pa drugo, ki so se sklicevali na resnico, namesto tega pa širili laži,

ki so govorili o miru, sami pa širili sovraštvo in nasilje, ki so govorili o domoljubju, sami pa izključevali soljudi, jih poniževali ali celo ubijali.

Zgodovina pozna tudi to, da se je svet laži in nasilja na koncu vedno podrl in da je vse tiste, ki so živeli od laži in sovraštva,

vedno čakal ponižujoč in beden konec. Prihodnost se lahko gradi samo na resnici in spoštovanju – vse, kar se gradi na lažeh in sovraštvu, se slej ko prej sesuje. Politiki pridejo in gredo, ostala bo naša država, domovina, naša zgodovina in naše vrednote, tovarištvo, enakost, pravičnost, svoboda, za katere so se vedno borili naši predniki. Če so bili časi še tako težki, so se naši predniki uspeli združiti in zmagati. Nekateri o drugi svetovni vojni vztrajno ponavljajo laži, ker mislijo, da bodo lahko kar vedno slepili ljudi. Mi pa moramo o drugi svetovni vojni vztrajno ponavljati resnico, dokler vse maske ne odpadejo in dokler politika ne postane tako zrela, da neha zlorabljati narodno zgodovino.

Spoštovanim bralcem se opravičujem za napako iz prejšnje kolumne, v kateri je bil kot čilski diktator pomotoma označen Salvador Allende, mišljen pa je bil seveda Augusto Pinochet.

V METEŽU ZGODOVINE – Pobiti pred 79 leti na Križni gori

Razkriti obrazi petih fantov

NADALJEVANJE S STRANI 1

Poboj danskih fantov

*Na danskih logih travo smo kosili,
opravljali marljivo smo še druga dela,
ko so se v vas fašisti pripodili,
nas danskih fantov pet nesreča je zadel.*

*Jaz bil sem gornjih Malnarjevih Edo,
moj brat France je bil od mene starji,
dajala nam je mati hrano v isto skledo
do dne, ko so odnesli vojne nas viharji.*

*Kovačev Janez je bil kmečki fant brez sreče,
molčeč garač, ljubitelj čaše vina,
motiva ni imel ne za bele ne rdeče,
le vedel je, od kod ogrožena je domovina.*

*Mehal France se je preživljal z dnino,
bil poln želja je, upov, hrepenenja,
zaljubljen se v premožno vaško je deklino,
in to ga bridko stalo je celo življenje.*

*Od Hlepovih je Feliks delal za levico,
pobožen fant, star šestindvajset let.
Tudi zanj so Lahi vzeli si pravico
in dali ga v na smrt obsojenih kvintet.*

*Zajete so nas gnali v Stari trg v zapore,
prestrašeni smo tam molili, dolge ure trepetali,
ko nam pove s papirjem v roki sotto kapo Salvador,
da so nas danskih fantov pet za smrt izbrali.*

*Močno zastraženi odšli smo proti Sv. Ani,
za čuda vseh nas niso vklenili.
Dojeli so, da nismo pravi partizani,
zato naš up je bil, morda ne bodo nas pobili.*

*Hodili smo, kot bi nam udi ohromeli,
za nami so ostajala obdelana podloška polja.
Prosilni smo Boga, molitve stokrat zavrteli
v upanju, da se zgodila bo rešilna Božja volja.*

*Ne vem zakaj bili smo brez poguma v svoji biti,
na Sv. Ani bi razvezani z lahkoto pobegnili,
če ne prav vsi, nekdo med nami zmogel bi skočiti,
saj Lahi hrupno so po hišah žejo si gasili.*

*Čez čas ukazal je pohod Bolonjčan, kapitan Tonino.
Nam petim krampe in lopate v roke so podali,
ko smo prišli pri Sv. Križu na vzpetino,
ukazal je Bolonjčan: Tu boste jamo za svoj grob kopali.*

Italijanski vojaki so na Križni gori pobili pet talcev iz Dan v Loški dolini.

Fotografija, na kateri je neznan avtor dokumentiral streljanje talcev med italijansko ofenzivo na okupiranem slovenskem ozemlju, prikazuje trenutek pred eksekucijo, ki jo je italijanski strelski vod izvedel 31. julija 1942 na Križni gori.

Leta 2011 se je med komemoracijami dneva spomina (10. februar), praznika, ki ga imajo v Italiji od leta 2004, fotografija začela redno pojavljati v italijanskih medijih. Izbrana fotografija je tolmačila nasilje vojske nad civilisti, vendar v okviru spomina na ubite italijanske civiliste, ki so izkusili nasilje partizanske vojske (»slavotitini«). Čeprav se je stroka zelo hitro odzvala in označila fotografijo za lažno, se je podoba v medijih in na vabilih na komemoracije še naprej pojavljala kot historično izpričani dogodek. Ta fotografija ni edini primer tovrstne manipulacije fotografij nasilja v drugi vojni. Težava nastane, ko se fotografije prikazujejo z namenom izkrivljanja tolmačenj preteklosti in historičnih revizij. V neskončnem ponavljanju neresničnih tolmačenj te sčasoma lahko postanejo resnične.

Črno-beli negativ na stekleni plošči hrani Muzej za novejšo zgodovino Slovenije.

*Po tem ukazu nam je kri po žilah ledenela,
zlomljeni in brez odpora smo po trdih tleh kopali.
O Krist! Ti, ki si okusil vso bridkost razpela,
spreglej, dobroto tvojo bi zdaj najbolj potrebovali.*

*A vse zaman, molitve k Bogu v prazno so zvenele,
zgodilo se je le, da smo prenehali kopati,
ker so si laške tolpe krvi slovenske zaželele,
jim je bilo težko do konca na izkop čakati.*

*Ob robu majhne grape so nas razvrstili,
za našim hrbtom je z orožjem stala eksekucijska skupina.
Povelje, strel. Pet danskih fantov so pobili.
Dokaz poboja so ostale slike – naj jih hrani zgodovina.*

Tone Šepec

AKTUALNO – Evropski projekt v ZZB NOB Slovenije

Šola demokracije in novi humanizem

NADALJEVANJE S STRANI 1

politične zdrahe sta zelo zanimivo spregovorila dr. Oto Luthar, direktor ZRC SAZU, in dr. Martin Premk, član predsedstva ZZB NOB. Dr. Luthar je pojasnil, kaj pomeni zgodovinski revizionizem v mednarodnem znanstvenem okolju in kako se predruženje zgodovine dogaja v Sloveniji. To je pokazal na primeru postavljanja spomenikov kolaborantom druge svetovne vojne. Dr. Premk je soočil nekatera javno izpostavljena dejstva iz NOB in predruženje teh dejstev v propagandne namene tistih, ki poskušajo zmanjšati amoralnost kolaboracionizma.

Tretji modul smo naslovili kot Vrednotni modul, saj so bile v

njem zbrane teme o drugačnosti, diskriminaciji, sovraštvu in tem, s kakšnimi vrednotami so se ljudje v vojni uprli tem stranpotem človeštva. Ob predstavitvi delovanja slovenske partizanske sanitete, partizanskih bolnic po Sloveniji (doktorski kandidat in mladi raziskovalec Blaž Štangelj) ter posebej Partizanske bolnice Franje (Milojka Magajne in Ivana Leskovec, Mestni muzej Idrija) smo spoznavali vrednote humanosti, solidarnosti, tovarištva in zaupanja. O pretresljivih podrobnostih holokavsta, slovenskih žrtvah Auschwitzta in slovenskih spominih na umiranja v koncentracijskih taboriščih sta spregovorila profesor Boris

Hajdinjak (Sinagoga Maribor) in zaslužna profesorica Maca Jogan, rojena v taborišču v Nemčiji. Šola demokracije smo končali s predavanjem profesorice Pedagoške fakultete Milene Mileve Blažič, ki je predstavila sodobno sporočilno vrednost literarnega dela Dnevnik Ane Frank in protivojne motive v mladinski književnosti ter opozorila na tiho in neopazno večletno umikanje slovenske in svetovne literature o delovanju fašizma in nacizma iz kurikulumov slovenskih šol. Obenem je opozorila tudi na tiskanje besedil, ki potvarjajo domoljubje in v mladih ljudeh razvijajo kult sovraštva do drugačnih, na primer beguncev (Deček Anže

Za vsebino tega dokumenta je v celoti odgovorna ZZB za vrednote NOB. Dokument ne odraža stališč Evropske unije.

Co-funded by the Europe for Citizens Programme of the European Union

V METEŽU ZGODOVINE – 2. avgust, porajmos

Boj proti »romski kugi«

Ob 2. avgustu, mednarodnem dnevu spomina na romski holokavst – porajmos, je prav, da osvežimo zgodovinski spomin na genocid nad Romi in Sintini med drugo svetovno vojno. Zadnja leta se spominu na genocid nad Romi poklonimo tudi v Sloveniji.

Heinrich Himmler, eden glavnih organizatorjev in izvajalcev nacističnega genocida, šef nacističnih koncentracijskih taborišč in velik borec proti »romski kugi«, si je kot po tekočem traku izmišljal protiromske zakone in dekrete za njihovo množično uničevanje. Leta 1941 je predlagal merila za označevanje rasne čistosti za »Cigane« (to ime so indijske nomadske skupine v Evropi dobile pred več stoletji, v 19. in 20. stoletju je ta izraz

ljali 5000 Romov z Gradiščanskega, s katerimi so ravnali huje kot z Judi), Mauthausen, Buchenwald, Dachau in Bergen-Belsen. Romi so v taborišču smrti Auschwitz-Birkenau morali nositi temen trikotnik, na roke pa so jim vtetovirali črko Z. Od vseh taboriščnikov je zanje zabeležena najvišja stopnja umrljivosti: 19.300 jih je tam izgubilo življenje. Od tega jih je v plinskih celicah umrlo 5600, preostalih 13.700 pa od lakote, boleznih ali zaradi medicinskih poskusov.

15. novembra 1943 je Himmler Rome tudi uradno izenačil z Judi in s tem se je začelo še »končno reševanje romskega vprašanja«. Veliko Romov in Sintov so postrelili in ubili že med potjo v taborišča smrti, velikokrat se je zgodilo, da

se je začelo aprila leta 1940. Leta 1942 so jih deportirali v Nemčijo, na vzhodno ozemlje ali pa v Natzweiler-Struthof v Alzaciji. Rome so zaposlovali tudi v Renaultovih avtomobilskih tovarnah. Žal je tudi za francoske Rome večina dokumentacije uničena in natančnejših podatkov ne poznamo. V Auschwitzu so poslali tudi belgijske Rome in v konvoju »Z« z dne 15. januarja 1944 jih je od 351 preživelo samo enajst, vsi drugi so bili uničeni.

Treba je opozoriti, da so bili Romi v taboriščih med najbolj pogostimi žrtvami medicinskih poskusov: številnim so vbrižgavali strupe, jih sterilizirali, izpostavljali so jih strupenim plinom, ekstremno visokim ali nizkim temperaturam, lakoti, številnim boleznim in brutalnemu

Ustaši pri pobijanju internirancev, tudi Romov, v Jasenovcu

označeval človeka, izločenega iz družbe, še danes pa je izraz Cigan razširjen v jezikih vseh evropskih narodov). Predlagal je, da se »Cigan« genealoško razišče do treh generacij in se klasificira po treh merilih: za čistega Cigana, za več kot Polcigana ali za manj kot Polcigana in za Necigana. 16. decembra 1942 je objavil, da so tudi Romi zreli za Sonderbehandlung, torej za »posebni tretma«, kar je pomenilo deportacijo v taborišča smrti. Največ jih je končalo v taboriščih Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Chełmno (nem. Kulmhof; novembra 1941 so v to taborišče pripe-

so jih zamenjali z Judi ali jih popisali kot Jude, saj so menili, da sta Jud in Rom tako ali tako kriminalca in manjvredna človeka, zato je vseeno, pod kaj jih popišejo. Zaradi tega so dosednji sezname s podatki o številu romskih žrtev še vedno nepopolni, številke pa netočne. Čeprav viri večinoma navajajo, da je romski genocid zahteval okoli pol milijona žrtev, pa natančnejše število žrtev med Romi in Sintini znano. Posebej je treba omeniti romski genocid v vichyjski Franciji, saj je bilo v francoskih koncentracijskih taboriščih zaprtih vsaj 30.000 Romov. Njihovo zapiranje

mučenju. Dr. Josef Mengele, imenovan tudi »angel smrti«, je še posebej užival pri poskusih z romskimi otroki. Najbolj znani so poskusi z dvojčki, včasih je dvojčka zašil skupaj, včasih ju je ubil, da je lahko izvajal obdukcije dvojčkov. Izvajali so tudi kastracije. Največ Romov pa je seveda končalo v plinskih celicah, pri čemer je zanimivo, da so nacisti prve Rome s plinom pokončali že na začetku leta 1940, ko so v Buchenwaldu prvič testirali smrtonosni plin Ciklon-B. Test je seveda »uspel« in vseh 250 romskih otrok je umrlo.

Dr. Marjan Toš

KOLUMNA

Jože Poglajen

Konec je z Evropsko unijo!

Če še niste vedeli, konec je z Evropsko unijo! Vsaj tako oznanja poslanec Janševe partije Branko Grims. On bo že vedel. Kot ve, da se Zemlja zaradi onesnaženosti zraka ohlaja, in ne kot trdijo s kulturnim marksizmom okuženi znanstveniki, segreva! In zakaj bo z EU konec? Zato, ker je potepala lastne ustanovne vrednote! Uvedla je namreč postopka proti Poljski in Madžarski. Kot znanstveno ugotavlja Grims, proti prvi zato, ker je odstranila socialistično ideologijo iz sodstva, proti drugi pa zato, ker je madžarske otroke z zakonom zaščitila pred posiljevanjem z LGTB + ideologijo.

Zveni kot še ena v dolgem nizu ne ravno posrečenih domislic človeka, ki ga celo v lastni stranki ne cenijo prav dosti. Toda če bolj natančno razmislimo, Grims morda ni kar tako zini, da je konec z EU, le da je vzroke kot po navadi zamenjal s posledicami, storilce pa z žrtvami.

Zadnje Janševe poteze, kot je na primer odkrita kolaboracija z do meril EU kritične višegrajske skupine držav z Orbantom na čelu, res lahko napeljejo na drzno misel, da nekdo hoče EU razbiti na dva dela: na višegrajsko skupino plus Slovenija in na tako imenovano jedrno EU? A

je to verjetno lahko le znanstvena fantastika Grimsovega tipa. Še zlasti če vemo, da je pri Poljski razlika med vplačili in izplačili iz blagajni EU kar plus 12 milijard evrov na leto, pri Madžarski skoraj 6 milijard, pri Češki 3,5 milijarde in Slovaški plus 1,5 milijarde. To je veliko denarja, ki zaradi zelo ohlapnega nadzora EU nad porabo zlasti Orbana pa tudi poljske oligarhe pomaga še obdržati na oblasti. Poleg tega EU višegrajskemu klubu zagotavlja prost pretok kapitala in odprte meje za njihove ljudi in blago. Povedano na kratko, članstvo v EU višegrajcem samo koristi.

Vendar ti koristim navkljub pravila EU ignorirajo in zdaj že skoraj vsak dan s svojimi z vladavino prava skreganimi odločitvami stopajo na žulj administraciji EU in še posebej Evropskemu parlamentu. Zakaj to počnejo, ni povsem jasno. Eden od odgovorov je preprost: zato, ker vedo, da lahko. Vidni funkcionarji EU resda izražajo hudo zaskrbljenost nad njihovimi avtoritarnimi potezami, denimo nad nestrpnim odnosom madžarskih oblasti do LGTB ali poljskim političnim discipliniranjem sodnikov, če ostanemo samo pri sicer na glavo postavljenih Grimsovih trditvah. Ta zaskrbljenost je tudi vse, kar evropski birokrati zmorejo. Že

desetletje samo opazujejo, kako Madžarska (in zdaj tudi Slovenija) drsi v avtoritarno državo. Med drugim že dve leti zavlačujejo z uresničitvijo dogovora, da državam članicam, ki se ne zmenijo za vladavino prava, nekoliko priprejo evropske denarne pice. Vse bolj postaja očitno, da EU preprosto nima volje uporabiti možnosti, da bi razne orbane spravila k pameti in jih prisilila k vsaj približnemu spoštovanju skupnih pravil. Še več, zanko vsakovrstnega izsiljevanja so si okrog vratu nastavili tudi s pravilom, da se morajo nekatere pomembne zadeve, proračun Unije, zunanje politične odločitve in podobno, sprejemati soglasno! Se pravi, da kateri koli orban lahko kadar koli izsiljevalsko blokira odločitve EU.

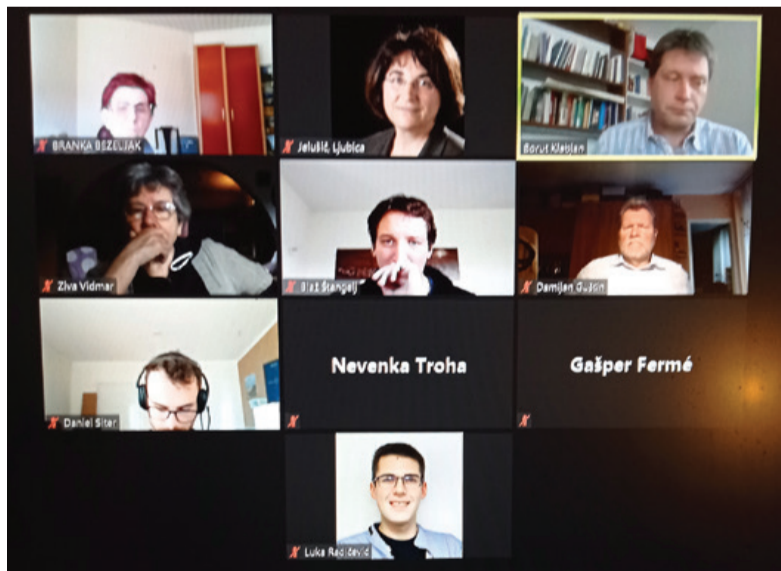
Razloge za samovoljna ravnanja višegrajcev bi lahko našli tudi v strateških geopolitičnih interesih, predvsem ameriških, pa tudi ruskih. Če je Churchill leta 46 v Fultonu govoril o železni zavesi od Baltika do Trsta, danes obstaja neka druga zavesa, ki so spletle ZDA. To je zavesa sil Nata okrog evropskih meja Ruske federacije. Dokler Ukrajina in Belorusija še nista članici EU in predvsem Nata, so kritične točke, ki bi lahko pripeljale do trganja te zaves, prav višegrajske države. To njihovim avtoritarcem v roke daje še dodatne adute, da se lahko tako zlahka in brez posledic požvižgajo na evropska merila.

Naša težava je, da je Janez Janša vse bolj uslužen član tega orkestra Orbana in Kaczynskega, ki očitno krši merila in pravni red EU. Najbrž ni treba poudarjati, da nam – manj EU – Janševa okrepjena orbanizacija slovenske politike – ne samo zunanje – lahko prinese katastrofalne in daljnosežne ter težko popravljive posledice. Vprašanje je, zakaj vodja SDS to počne. Vse to zagotovo nima nobene vsebinske zveze z EU, ampak s tem, da je Janša ne samo velik Orbanov učenec in somišljenik, temveč tudi dolžnik. Vložki madžarskega denarja pri zavze-manju represivnih in finančnih državnih organov ter podjetij in medijev namreč niso zanemarljivi. Njegov dodatni adut je pričakovanje, da bo vsaj del tega tudi z madžarskim denarjem razpredenega omrežja v njegovih rokah ostal tudi, ko ne bo več na oblasti. Črni princ naj bi tako postal vladar v senci tudi po volitvah, kajti težko je pričakovati, da bo nova oblast po volitvah zmogla energično počistiti janševike iz državnega in paradržavnega omrežja. Če pa bo, Evropske unije Grimso navkljub zato ne bo konec.

Že desetletje samo opazujejo, kako Madžarska (in zdaj tudi Slovenija) drsi v avtoritarno državo.

brani vas Svetje). Na koncu smo s pomočjo profesorice Blažić sestavili zamisli o temah, ki bi jih bilo v prihodnje treba vključiti v Šolo demokracije in jih postaviti kot vir novega humanizma pri mladih.

Udeleženci Šole demokracije (od 10 do 27) so bili mladi člani Zveze borcev, dodiplomski in podiplomski študentje različnih fakultet, mladi aktivisti ter članice predsedstva ZZB NOB Tilka Bogovič, Branka Bezeljak in Živa Vidmar, ki je sodelovala tudi kot mentorica zgodovinskega modula. Vsa predavanja so potekala na daljavo, kar nam je omogočilo, da so nas spremljali mladi iz različnih predelov Slovenije in sveta (Leeds, Skopje). Zaradi angažiranosti posameznih slušateljev na fakultetah in v službah nismo mogli zagotoviti prisotnosti vseh slušateljev na vseh predavanjih, tako da bos-

Dr. Borut Klabjan o nastanku fašizma na Šoli demokracije.

ta vprašanje izbire slušateljev in zagotavljanje njihove prisotnosti poleg dopolnjevanja vsebine ostala izziv za morebitne prihodnje izvedbe Šole demokracije. Zahvaljujemo se vsem predavateljem in

slušateljem, ki so sodelovali v tej prvi pilotni Šoli demokracije, in upamo, da nam bodo covidne razmere jeseni omogočile zaključno srečanje v živo.

Dr. Ljubica Jelušič

KOMENTAR

Dr. France Križanič

Kriza leta 2009 in 2020

Razlika med krizama od leta 2009 do 2013 ter od leta 2020 do 2021 je bila v vzroku in verjetno tudi v trajanju. Sedanji recesiji, povezani s pandemijo, ki se je v Sloveniji začela v prvih mesecih leta 2020, bo takoj po sprostitvi gospodarjenja sledila konjunktura. Finančna kriza, ki se je začela oktobra 2008 s stečajem banke Lehman Brothers in je leta 2009 privedla do popolnega zastoja povpraševanja po dobrinah na svetovnem trgu ter do zamrznitve delovanja svetovnega trga kapitala, pa je zahtevala dolgotrajnejše prilagajanje gospodarstva.

Slovenija je to prilagoditev opravila v nekaj letih in z odliko, saj smo postali neto izvoznik s povečano konkurenčnostjo, ki je temeljila na intenzivnem vključevanju znanja v proizvodne procese oziroma storitve. Pred nastopom pandemije, leta 2019, je bil slovenski bruto domači produkt (BDP – vrednost novo ustvarjenih dobrin) realno za 11 odstotkov večji kakor med konjunkturo leta 2008, in to ob za odstotek manjšem številu delovno aktivnih ter ob za dobro polovico večjem številu zaposlenih ali samozaposlenih z višjo ali visoko izobrazbo. Leta 2019 je bilo v Sloveniji 981.000 delovno aktivnih, 358.000 oziroma 36 odstotkov med njimi pa jih je imelo visoko ali višjo izobrazbo (Statistični urad Republike Slovenije).

Gospodarstvo je bilo na začetku krize, povezane s pandemijo covida 19, v povsem drugačnem položaju kakor na začetku finančne krize. Takrat smo imeli velik primanjkljaj v menjavi s tujino in precej višjo inflacijo od evrskega območja. Bili smo na poti v strukturno odvisno gospodarstvo, ki bi za svoje delovanje ves čas potrebovalo zunanjo pomoč. Postali bi neke vrste nova »gospodarsko nerazvita republika na obrobju Evropske unije«. Nasprotno smo leta 2020 imeli na narodnogospodarski ravni precejšnje prihranke. Kaže jih presežek na tekočem računu plačilne bilance. Lani je dosegel preko 3 milijarde evrov ali dobrih 7 odstotkov BDP. Pred pandemijo smo imeli v letih 2018 in 2019 tudi po 0,7 oziroma 0,4 odstotka BDP javnofinančnega presežka. Pač pa je naše narodno gospodarstvo v krizi, povezani s pandemijo covida 19, še vedno sredi procesa, ki bi ga lahko poimenovali gospodarski napad na Slovenijo. Ta proces se je najbolj očitno pokazal v tako imenovani »sanaciji bank« konec leta 2013, danes pa poteka s prevzemanjem obvez države Slovenije, ki bodo močno poslabšale delovanje našega energetskega sektorja.

Med svetovno gospodarsko in finančno krizo se je v Sloveniji povečala brezposelnost. Število delovno aktivnih je od leta 2008 do 2013

upadlo za 90.000 ali za 9 odstotkov. Med krizo, povezano s pandemijo covida 19, se je leta 2020 to število zmanjšalo le za 5000 oziroma za pol odstotka. Odpravljane posledice svetovne finančne krize je spremljalo ugašanje ali krčenje nekaterih podjetij (gradbeni in finančni sektor) ter rast drugih (elektroindustrija, strokovne, znanstvene, tehnične, poslovne dejavnosti, informatika, komunikacije). Proces bi tekel hitreje, če ne bi bilo ekonomsko-političnih napak v vladah iz leta 2012 in leta 2013. Na primer: Zakon o uravnoveženju javnih financ, sprejet maja 2012, je povzročil krizo dvojnega dna: gospodarska rast se je po upadu 2009 v letih 2010 in 2011 povrnila, v letih 2012 in 2013 pa smo imeli ponovno recesijo z zmanjšanjem realnega BDP. Vlada, ki je nastopila leta 2013, je množično razprodajala banke in podjetja. Ena od posledic prodaje bank je, da so krediti gospodarstvu v krizi, povezani s pandemijo covida 19, v Sloveniji leta 2020 upadli, medtem ko so se v evrski skupini povečali. Tam banke čutijo svojo odvisnost od gospodarske uspešnosti komitentov.

V finančni krizi od leta 2009 do 2013 ter v krizi, povezani s pandemijo covida 19, se je povečal javni dolg. Zadolževanje je omogočilo povečanje izdatkov države, okrepitev povpraševanja in vrnitev oziroma pospešitev gospodarske rasti. Povečanje razvojnih izdatkov države vpliva na

investicije gospodarstva v raziskave in razvoj ter na izboljšanje njegove konkurenčnosti, dolgoročno rast realnega BDP in postopno zmanjševanje deleža javnega dolga in njem.

Kakšne bodo dolgoročne posledice sedanje ekonomske in razvojne politike, sicer ni mogoče napovedati. Po eni strani merila EU za digitalno in zeleno prenovno usmerjajo državne subvencije, kredite in investicije k povečanju učinkovitosti gospodarjenja, po drugi strani pa ne vemo, kako se bo nadaljeval napad na slovenski bančni in energetski sistem. Nobelov nagradjenec za ekonomijo (1971) Simon Kuznets navaja tako imenovane »transnacionalne dejavnike«, zaradi katerih se dolgoročno gospodarska rast v svetu izenačuje. Če kateri od teh dejavnikov umanjka, država zaostane v razvoju.

Gre za:

- sodobni sistem proizvodnje, ki ga potencialno omogoča doseženo znanje na svetovni ravni ob vsaj minimalni pismenosti, urbanizaciji ter neosebni organizaciji proizvodnje;
- splošno naravno človeških želja in aspiracij;
- organizacijo sveta v nacionalne države.

Po domače povedano, proces gospodarskega razvoja je dolgoročno uspešen, če je tudi ustrezno zaščiten.

SPOROČILA - Izjava KoDVOS

Uprli se bomo vsakomur, ki ponareja ali si prilašča slovensko zgodovino

Na izredni seji je Koordinacija domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije sprejela soglasno izjavo glede potvarjanja zgodovinskih dejstev sedanje vlade tako ob 30. obletnici razglasitve državnosti kakor tudi ob 80. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte.

Spoštovane državljanke in državljani Republike Slovenije!

Zaradi svetlih dogodkov pogumnega slovenskega naroda, ki so se zgodili pred 30 leti ter s tem izpolnili sanje in želje naših prednikov, da smo dobili našo lastno državo, katere temelje so za nas že pred 80 ali več leti začeli tlakovati naši očetje in mame, dedki in babice, smo veteranske in domoljubne organizacije, združene v KoDVOS, sprejele soglasno odločitev, da se bomo uprli vsakomur, ki neupravičeno ponareja ali si celo prilašča slovensko zgodovino, pa najsi bodo to tako politiki kakor tudi njihovi strokovni sodelavci brez predznanja o naši narodni zgodovini.

Na državni proslavi ob dnevu državnosti bi morali ob naših praporih stati tudi glavni prapor Zveze društev Generala Maistra kot tudi glavni prapor Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, a jih je Odbor za državne proslave izločil. Naj spomnimo državljanke in državljane Republike Sloveni-

je, da je general Rudolf Maister s svojimi borci začrtal našo severno mejo leta 1919 in da so borci NOB 1941–1945 z zmago nad nacifašizmom priborili našo Primorsko – zahodno mejo. Z mirovno pogodbo z Italijo iz leta 1947 državna meja s SFRJ namreč ni bila v celoti določena. Z njo je bilo ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje (STO), razdeljeno na cono A, ki je bilo pod anglo-ameriško vojaško upravo, in cono B, ki je bilo pod jugoslovansko vojaško upravo. S Spomenico o soglasju iz leta 1954 (tako imenovani Londonski sporazum) je STO prenehal obstajati. Določila te pogodbe so urejale mejo na kopnem in

morju ter postopke za njeno določitev na samem zemljišču. Posebne pomena so bila tudi določila, ki so urejala državljanstvo. In takšno državno mejo imamo še danes, 30 let po razglasitvi samostojne in neodvisne Republike Slovenije. Kar pomeni, da če teh dogodkov ne bi bilo, tudi naše državne meje ne bi bile tako zarisane, kakor so bile ob razglasitvi samostojne Slovenije 25. junija 1991 in so še danes. Če se v prihodnje ne bo spoštovalo teh dogodkov ter se bo izključevalo za nas pomembna prapora naše zgodovine, bomo domoljubne in veteranske organizacije v KoDVOS bojkotirale vse državne proslave.

»Neprijetno je, če nima človek kruha. Jaz vem to jako dobro. Toda jaz za svojo osebo moram reči, da me vznemirja mnogo bolj to strašno duševno uboštvo, ki je razlito kot umazano morje po vsej naši mili domovini. Ne govorim o ljudeh, ki imajo slamo v glavi. Teh smo se sčasoma privadili in nekaterim izmed njih polagamo celo lovorove vence na čelo. A pri nas ni nikjer ne duše ne srca. Vse javno in privatno življenje je udušeno v konvencionalnih zunanostih, v smešnih malenkostih in obzirih. Kadar zasije kje slučajno žarek svete idealnosti, žarek čiste duše – kakor smehljaj na spečih ustih – tedaj se vzdignejo glave korektnih filistejcev, vzdigne se vsa naša tradicionalna zabitost, vzdignejo se hripavi glasovi od vseh zeleno cvetočih pokrajin slovenskega nazadnjaštva – in ubita je še komaj porojena svobodna beseda.«

Ivan Cankar, Vinjete 1899

V SPOMIN – Ivan Horvatič - Slavko

Upor proti okupatorju v Prekmurju

Polnih 22 let je minilo, ko so se domači, prijatelji in soborci na Mestnem pokopališču v Celju poslovili od Ivana Horvatiča - Slavka, rojenega v Razkrižju 31. januarja 1912, sina Franca in Marije iz Razkrižja, okraj Ljutomer.

Slavko je bil eden izmed organizatorjev upora proti okupatorju v Prekmurju že leta 1941, ko je bil povezan s Ferdinom Godino. Aprila leta 1942 se je povezal z Valentom Strahom in skupaj s Simonom Kutnjakom iz Razkrižja so sestavljali odbor za obveščanje preko radijskega oddajnika in bili ves čas povezani s partizani in aktivisti OF. V odboru je sodeloval do aprila 1943, ko je politično vodstvo na terenu prevzel Franc Alt - Milan. Jeseni leta 1944 je po nalogu Ferda Godine prevzel mesto sekretarja Okrajnega odbora OF Štrigova in to delo opravljal do osvoboditve. V tem obdobju je opravljal še vrsto drugih funkcij. Kot član 4. brigade VDV je deloval kot kurir na relejnih TV-postajah S 15/A v Šprincu in na patroljni postaji TV S 15/B na Gibini ob reki Muri. Bil je tudi član združenega okrajnega odbora OF Ljutomer, v zaključnih frontnih operacijah pa je deloval kot predstavnik partizanske vojske v štabu Rdeče armade s sedežem v Štrigovi.

Kot sekretar Okrajnega pododbora OF Štrigova je 27. maja 1945 poslal pismo tovarišu Borisu Kidriču, predsedniku slovenske vlade: »Zbrano ljudstvo na prvem mitingu ob svobodi na Razkrižju, iz vseh krajevnih odborov OF Štrigovskega okoliša

Ivan Horvatič - Slavko, Anton Krafogel - Boro in Ivan Ščavničar (od leve proti desni) v osvobojenem Ljutomeru.

vam pošilja svoje sočutne izraze narodnega osvobojenja ter izraža svojo narodno in državno zavest z obljubo, vse za narod in domovino.«

Po vojni se je kot zaveden Slovenec skupaj s prebivalstvom Razkrižja uspešno boril za slovensko ozemlje, teritorialno jezikovno in versko svobodo prebivalcev in občine Razkrižje in to tudi ubranil, zato je prav po njegovi odločnosti ostalo v okviru Republike Sloveni-

je. Za to ga je prvi predsednik Slovenije Milan Kučan odlikoval s častnim znakom svobode Republike Slovenije.

Z ženo Barbaro sta vzorno skrbela za pet otrok, Ireno, Anico, Janeza, Lenarta in Jožeta. Ivan Horvatič se je ljubiteljsko ukvarjal s petjem, igranjem v dramskem krožku in tamburaški skupini. Bil je tudi dolgoletni lovski starešina ljutomerskega lovskega društva in ustanovitelj Lovske družine Razkrižje. Po preselitvi v Celje je bil prvi predsednik šolskega odbora na Osnovni šoli Frana Krajnca na Polulah.

P. S.:

Po poti svojega očeta hodi tudi njegov sin Lenart. Je nosilec zlate plakete ZZB NOB Slovenije. Prejel jo je za svoja prizadevanja pri ohranitvi zgodovinskih resnic o NOB in za uspešno sodelovanje pri urensičevanju programskih nalog Zveze borcev. V krajevni skupnosti je bil dolgoletni predsednik krajevne organizacije ZB Toneta Grčarja in pobudnik ureditve spominskih znamenj v kraju. Lenart Horvatič si je dolga leta prizadeval, da so na podlagi dokumentov, ki jih je zbral, ugotovili resnično vlogo akterjev v prvih letih druge svetovne vojne in vstaje v Pomurju. Na podlagi arhivskih dokumentov je dosegel povprajo napak in krivic, v prvi vrsti svojemu očetu Ivanu Horvatiču - Slavku in Francu Altu - Milanu ter mjunim sodelavcem.

S. B.

DOGODKI

Slavnostna seja predsedstva ZZB za vrednote NOB Slovenije

22. junija je ZZB za vrednote NOB pripravila slavnostno sejo ob 80. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda, združeno s podelitvijo najvišjih priznanj Zveze svojim članom, organizacijam in zaslužnim posameznikom.

Seje, ki je bila zaradi koronavirusnih ukrepov sklicana ob omejenem številu povabljenih, so se udeležili člani predsedstva ZB in predsedniki pokrajinskih svetov. Prisotni so bili tudi predstavniki Koordinacije domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije in Zveze koroških partizanov, veleposlanik Ruske federacije v Sloveniji Timur Ejvaz in namestnik ruskega vojaškega atašeya Sergej Lemešev ter podžupan Mestne občine Ljubljana Dejan Crnek.

V uvodnem nagovoru je predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman prisotne seznanil z delovanjem Zveze v času omejitve zaradi epidemije covida-19. Poudaril je uspešno mednarodno sodelovanje ne samo s tujimi veteranskimi organizacijami, ampak tudi s tujimi veleposlaništvom v Sloveniji. Posebej je opozoril na problematiko sodelovanja s predsednikom RS, Boru-

tom Pahorjem, s katerim ob nekaterih priložnostih korektno sodelujejo, pri nekaterih pa predsednik Pahor sledi slovenski desnici.

Marijan Križman je poudaril »da nas ima zdajšnja oblast na muhi in nas na vsak način poskuša izriniti in odstraniti, ker smo moteči zaradi zgodovinske resnice in nastavljanja ogledala kolaborantom in njihovim zagovornikom. Naša pot je jasna in na njej bomo vztrajali, oblast se bo zamenjala, mi pa bomo obstali in ostali kot zagovorniki resnice in vrednot druge svetovne vojne.« Ob koncu govora je vsem prisotnim čestital ob 30-letnici samostojne Slovenije.

Predsedstvo Zveze že šesto leto podeljuje zlate plakete najboljšim krajevnim organizacijam ZZB NOB Slovenije za uspešno promocijo vrednot, dogodkov in osebnosti narodnoosvobodilnega boja ter za ugledno uresničevanje vloge ZB v svojem okolju in združenju. Zlate plakete je prejelo 13 krajevnih organizacij ZB in občinski odbor ZB NOB Žužemberk. Zlate plakete za predano, aktivno in zelo uspešno utrjevanje zgodovinske resnice, vrednot in dosežkov NOB ter vklju-

čevanje mladih rodov v uresničevanje programskih nalog Zveze je prejelo devet posameznikov in organizacij, med njimi tudi Angela Košmrlj iz ZB Žalec, ki je 20. junija praznovala stoti rojstni dan.

Najvišje priznanje, listino Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije za leto 2021, so prejeli: Sonja Vrščaj kot dolgoletna predsednica taboriščnega odbora Auschwitz in prenašalka vrednot narodnoosvobodilnega boja na mlado generacijo, ki ji polaga na srce: »Imejte radi svojo domo-

vino, cenite svobodo in spoštujte svoj jezik«; prof. dr. Ljubo Bavcon za svoj osebni prispevek k resnici narodnoosvobodilnega boja, s svojim delom pa je v zelo neprijaznih družbenih razmerah sooblikoval podobo in delovanje ZZB NOB v Ljubljani in Sloveniji; Uroš Dular za trajno prizadevanje in ohranjanje vrednot narodnoosvobodilnega boja Slovenije ter zavzeto delovanje v različnih organih in delovnih telesih zveze; Dušan Stefančič za svoj osebni prispevek k resnici narodnoosvobodilnega boja, še pose-

bej pri opominjanju na holokavst, in kot predsednik slovenskega taboriščnega odbora Mauthausen ter častni predsednik Mednarodnega taboriščnega komiteja Mauthausen; Franci Šali za dolgoletno poslanstva Zveze združenj borcev v številnih razpravah, pisnih prispevkih, javnih govorih, izdanih publikacijah in svojih pesniških izdajah.

V imenu vseh nagrajencev se je zahvalil prof. dr. Ljubo Bavcon, ki je v svoji zahvali omenil tudi izjavo SAZU, naše najvišje znanstvene in umetniške ustanove, o spravi. Ta v bistvu vrednotno, moralno-etično in politično izenačuje narodnoosvobodilni boj z domobransko nacifašistično kolaboracijo in nacionalnim izdajalstvom, je dejal Bavcon in sklenil: »Žal mi je, a tega izenačevanja ne morem ne čustveno ne razumsko sprejeti.«

Sklepna misel voditeljice prireditve, Mojce Poredoš vsem prisotnim je bila, da je upor pravica vsakega naroda, saj imamo vsi ljudje enako pravico do svobodnega življenja, hkrati pa je upor tudi vrednota našega naroda.

S. B.

Spominsko srečanje pri muzeju Peršman

Ksenija Dobrila, Heinz Lederleitner, Markus Gönitzer, Eva Hartman, Andrej Mohar in dr. Mirjam Zwitter Šlemic (z leve proti desni).

27. junija je potekalo spominsko srečanje pri muzeju Peršman v Podpeci nad Železno Kaplo. Malo pred koncem druge svetovne vojne je bila Peršmanova domačija prizorišče nacističnega poboja civilnih žrtev. Nacisti so pobili enajst članov družin Sadovnik in Kogoj. Na tem kraju so člani društva Peršman uredili sodoben muzej, ki ozavešča obiskovalce o tem žalostnem dogodku in odporiškem gibanju proti nacizmu na avstrijskem Koroškem. Muzej spada v niz pomembnih evropskih muzejev, ki spominjajo na grozote nacizma.

Navzočim, ki so se udeležili letošnje spominske prireditve, sta se predstavila novi predsednik društva, zgodovinar Markus Gönitzer, in nova podpredsednica, Eva Hartman, profesorica na Pedagoški visoki šoli v Celovcu. Vizija Gönitzerja je, da bi v koroških šolah priporočali obisk muzeja pri Peršmanu, obisk koncentracijskega taborišča na Ljubelju in drugih spominskih krajev trpljenja in upora v drugi svetovni vojni v Avstriji. Do jeseni bodo pripravili koncept delavnic za učence osnovnih šol in dijake srednjih šol. Eva Hartman pa je v svojem nagovoru poudarila, da

je Peršmanova domačija edinstven kraj, kjer na podlagi zgodovine dvojezične Koroške ter upora koroških Slovencev in Slovencev v času nacionalsocializma najdemo potencial za zgodovinsko in politično učenje.

Na prireditvi je bila slavnostna govornica Ksenija Dobrila, predsednica Slovenske kulturno-gospodarske zveze v Trstu. V nagovoru je orisala raznarodovalno politiko fašistov na Primorskem in poudarila pomen spominjanja. Dejala je, da sta mir in svoboda krhki stanji, ki zahtevata neprenehno opredelitev in dejavno prizadevanje, da ostanemo čuječni, pozorni, angažirani in opredeljeni do vrednot solidarnosti, humanosti, svobode in resnice. »Pred naše preproste spomenike stopamo znova in znova z ganjenostjo v srcu in obnavljamo hvaležni in ponosni spomin na padle junake in hkrati na naše babice, dede, matere in očete, saj vsaka zamejska družina ima vsaj enega, ki je umiral v koncentracijskem taborišču ali so mu bili kakor koli nasilno ukradeni mladost, zdravje in osnovno človeško dostojanstvo.« je dodala Ksenija Dobrila.

Ladislav Steinbacher,
foto: Franc Wakounig

Nekdaj taborišče, danes raziskovalni center

ZZB za vrednote NOB Slovenije že tradicionalno dobro sodeluje z Rusko zvezo veteranov in Veleposlaništvom Ruske federacije v Sloveniji. Njeni visoki predstavniki so se tako pred leti udeležili tudi slovesnosti ob podpisu (Erjavec - Lavrov) meddržavnega sporazuma o ustanovitvi Mednarodnega raziskovalnega centra za drugo svetovno vojno v Mariboru. Center ima sedež v prostorih nekdanjega nemškega koncentracijskega taborišča za ruske vojne ujetnike v Mariboru Stalag XVIII, kjer je umrlo 5000 pripadnikov Rdeče armade.

Center ima nalogo skrbeti za objekte tega taborišča, ohranjanje in širitev muzejske zbirke, ki nastaja v teh objektih, ter organizacijo obiskov in razvijanje raziskovalne, izobraževalne in publicistične dejavnosti, ki je povezana z ohranjanjem spomina na taborišče in preučevanjem tematike v zvezi z njim in drugo svetovno vojno. Posebno pozornost namenja sodelovanju slovenskega partizanskega gibanja in Rdeče armade v okviru medvojne velike protifašistične in protinacistične koalicije.

Center je do zdaj izvedel tudi že več kot deset mednarodnih konferenc in okroglih miz. Zadnje je pripravil 17. junija letos ob 80. obletnici nemškega napada na SZ »Operacija Barbarossa ali zakaj je v Mariboru umrlo 5000 sovjetskih vojnih ujetnikov«. Glavni gost in uvodni referent je bil namestnik predsednika Ruske zveze veteranov, generalpolkovnik Vitalij Azarov, z referatom Vojaški vidik operacije Barbarossa, razvoj dogodkov po napadu Hitlerjeve koalicije na Sovjetsko zvezo 22. junija 1941. Koreferenti so bili še prof. Boris Hajdinjak, direktor Centra judovske kulturne dediščine – Sinagoga Maribor, ki je konferenco tudi vodil, z referatom Einsatzgruppen v Sovjetski zvezi leta 1941, Jan Malec iz Muzeja narodne osvoboditve

Maribor z referatom Izgnanci našega mesta in v imenu ZZB NOB Slovenije dr. Martin Premk z referatom Upor okupatorju v Sloveniji leta 1941.

Na konferenci so sodelovali tudi delegacija ZZB NOB Slovenije s predsednikom Marijanom Križmanom na čelu, delegacija SABA Hrvaške s predsednikom Franjom Habulinom na čelu in predsednik Zveze koroških partizanov iz Avstrije Milan Wutte. Še posebno vrednost konferenci pa je dajala udeležba večjega števila mladih, dijakov Prve gimnazije v Mariboru.

Pred konferenco so vsi gostje prisostvovali odprtju razstave Bit-

V tovariškem in vsebinsko bogatem pogovoru so udeleženci potrdili odlične odnose med ZZB in Rusko zvezo veteranov, si izmenjali informacije o aktualnih vprašanjih iz delovanja obeh organizacij ter se pogovarjali o novih pobudah za krepitev vzajemno koristnega sodelovanja. Delegacija ZZB se je zavzela tudi za predvajanje filma Preboj na filmskem festivalu v Moskvi in možnosti študija moskovskih arhivov o sodelovanju med drugo svetovno vojno. Strinjali smo se, da so velike možnosti za krepitev sodelovanja tudi v okviru MRC v Mariboru. Prva konkretna priložnost v tem okviru bo že sep-

tembra, ko bo MRC organiziral posebno mednarodno slovesnost pod pokroviteljstvom predsednika Republike Slovenije.

tembra, ko bo MRC organiziral posebno mednarodno slovesnost pod pokroviteljstvom predsednika Republike Slovenije.

Marjan Šiftar

KULTURA – Ženska vokalna skupina Zimzelen

»Pesmi, ki ne
smejo v pozabo«

Po dolgem pevskem zatišju smo si v Ženski vokalni skupini Zimzelen Nova Gorica zastavile pogumen plan, da v juliju izvedemo kar dva koncerta partizanskih pesmi. Seveda brez vaj tega našega cilja ne bi bilo mogoče doseči. Vaje smo prilagodile glede na omejitvene ukrepe še takratne pandemije, saj nam je naša pevka ponudila domač prostor za vaje na prostem, kjer smo lahko zadostile zahtevam ukrepov, pozneje pa smo vaje kot običajno imele v prostorih ZKD Nova Gorica. Pevke smo bile skupaj z našim zborovodjem Urošem Cejem vesele, da se je pevsko znanje po toliko mesecih izpada vaj presenetljivo dobro ohranilo, le tu in tam je bilo treba še kaj »spiliti«.

vem. Kljub temu se je nabralo veliko poslušalcev, naš program pa je bil še obogaten s predstavitvijo knjige Jožka Siliča Bil sem slovenski partizan. K dobremu razpoloženju so še pripomogli člani Ansambla društva upokojencev Trnovo - Lokve, ki so zapele še nekaj partizanskih pesmi. Razpoloženje je doseglo vrhunec, ko smo pevke skupaj s poslušalci ob spremljavi Uroša Ceja na harmoniko zapeli Vstajenje Primorske. Glede na to, da je koncert potekal na nekdanji državni praznik v SFRJ, dan borca, so v KO Združenja borcev Trnovo - Lokve izrazili željo, da bi bil koncert v spomin na ta dan tradicionalen. Pevke v skupini Zimzelen smo ZA!

S. B.

Ženska vokalna skupina Zimzelen Nova Gorica

Rezultate svojega dela smo lahko takoj pokazale s tem, da smo se odzvale povabilu na nastop z nekaj partizanskimi pesmimi v Dobarju, kjer je potekala slovesnost v spomin na dogodek, ko so 31. maja 1943 italijanski karabinjerji in padalci obkolili sanitetno postajo št. 9 Pod skalco. Z vso silovitostjo so napadli votlino, kjer je bila partizanska bolnišnica. Med iskanjem bolnišnice so naleteli na kurirja Franca Dugarja, kar je bilo zanj usodno. Medtem ko so se drugi ranjenci reševali, je stopil Jožef Jug - Silvester pred vhod votline z namenom, da se preda. Strelji so ga v trenutku pokosili. Srečno se je rešilo sedem ljudi, v votlini je ostalo pet težko ranjenih partizanov. Italijani so po okrutnem streljanju v votlino metali ročne bombe. Tako je tragično umrlo pet ljudi.

Oba julijska koncerta partizanskih pesmi smo poimenovali »Pesmi, ki ne smejo v pozabo«, saj je bila naša skupina Zimzelen ustanovljena z namenom, da poleg domoljubnih in narodnih pesmi ohranja predvsem partizanske pesmi, pesmi, s katerimi smo pevke zrasle, zato jih toliko globlje občutimo.

Prvi koncert v Ozeljanu 3. julija je potekal v lepem okolju vrta pod gradom Ozeljan. Iz naših grl je zadonelo enajst partizanskih pesmi, »Pesem o svobodi« pa smo zapele skupaj s Kvintetom Kvartin iz Goriških brd, ki je poslušalce navdušil z domoljubnimi pesmimi. Ljudje so uživali, mi pa tudi.

Drugi koncert na Trnovem, 4. julija, je zaradi nestanovitnega vremena potekal v dvorani, čeprav smo ga želele izvesti v amfiteatru pod spomenikom žrtvam NOB na Trno-

Padlim
na Boču

*Bočki gozdovi v vetru šumijo,
kot da še vedno o njih govorijo,
o mladih ljudeh, ki tu so hodili
in lačni, prezebli se hrabro borili.*

*In tu je planota, kjer borci ležijo,
ciprese in breze jim domek krasijo,
na mrtva srca in kar je ostalo,
pa večno bo svetlo sonce sijalo.*

*Ve očka za tebe, da tu si ostal,
in dekle, ki si besedo ji dal?*

*Ve mati, ki še vedno misli na te,
in sinek, ki zdaj odrasel je že?*

*O mladi, junaški partizani,
na vas se spomin še vedno predrami.
Po mnogih letih še vedno boli,
zakaj ne živite z nami še vi?*

*Tolkli ste vraga in pohlepne zveri,
izbojevali svobodo za ceno krvi,
svobodo nam dali z vsem srcem in dušo,*

*vi pa zato odšli ste pod rušo.
Naj rečem vam hvala, hvala za vse,
za kar skrvavelo je vaše srce,
da v miru, svobodi živimo lepo,
do smrti hvaležni vam bomo za to.*

Marica Grešak, Rečica nad Laškim

PREJELI SMO

»Zapeljana ovčica«

Rada bi opozorila, da Balantiča, kar pomnim, argentinski intelektualci in domača domobranska stran predstavljajo kot zapeljano ovčico. Ko je bila pripravljena Balantičeva pesniška zbirka v Sloveniji, se spominjam, da sta prišla k mojemu očetu Marjan Breclj in Ančka Levarjeva. Ančka Levarjeva je protestirala proti izidu Balantičeve poezije, ker je bil zanj zločinec, saj je sodeloval pri mučenju in smrti njene sestre. To imam v spominu, ne vem pa, kako je potem uradno prišlo do prepovedi izdaje.

Se pa ob letošnji državni proslavi na Mali gori kaže, komu je v interesu, da se Balantiča predstavlja kot zapeljano ovčico. Ko je Jože Javoršek v svojih delih pisal, da so vsi oefarji vedeli, da ne smejo iti na prehod skozi žico Ljubljane, kjer je »dežural« Balantič, ker je vse znane ljudi, ki so pripadali OF, ovadil, je doživljal grozeče nočne telefonske klice v slogu »Mrtvi domobranci te pozdravljajo!« in podobno. Domobranska stran želi izenačiti Balantiča s Kajuhom, »da bi izenačila kulturne dosežke med partizani in domobranci«, zato se krčevito bori, da bi Balantiču povzdignili umetniško raven.

Je pa oče Balantičeve poezijo kritično ocenil v svoji knjigi Mrtvaški ples. **Živa Vidmar**

Balantičev zločin
na Bločicah

V Dnevniku sem 10. maja osupel prebral tole pismo bralcev - <https://www.dnevnik.si/1042954779/mnenja/odprta-stran/komu-je-predsednik-pahor-na-mali-gori-dajal-legitimiteto>. Osupel zato, ker je do zdaj veljalo, da je F. Balantič sicer bil del pomožnih enot SS, vendar naj ne bi dejavno sodeloval v bojih (imel krvavih rok). Odlomek iz pisma ga kaže v popolnoma drugačni luči. Ali morda kdo ve, ali je to, kar je navedeno, zgodovinsko potrjeno?

»Kaj je narobe s pesniki na proslavah, boste vprašali. Pravzaprav nič, vendar prej preberite tole. Na Notranjskem vam bodo še vedno vedeli povedati zgodbo o zločinu na Bločicah. Vasička leži raztegnjena na pol poti med Grahovim in Blokami. Nad vasjo se je ustavila skupina partizanov Gradnikove brigade. Patulja domobranske posadke iz Grahovega se jim je predstavila kot patulja Notranjskega odreda. Ob slovesu so jih zahrbtno postrelili, smeje se sedli na kolesa in se odpeljali v Grahovo. Zločin je videl njihov soborec, ki je zaostal za njimi nekaj metrov. Zločinski zahrbtni poboj je videlo tudi nekaj domačinov. Patuljo je vodil narednik pomožne policije SS (domobrancev) iz posadke v Grahovem, pesnik France Balantič. Kaj pravite raziskovalci Inštituta za novejšo zgodovino (recimo gospa Griesser), ste že raziskali ta zločin na Bločicah? Ne? Škoda.«

Hvala in lep pozdrav!
Klemen Lah

P.S.:

Moj namen ni provokativen, ne želim buriti duhov. Resnično me zanima le, ali gre za zgodovinsko preverjeno navedbo.

Pričevalci

Kot član ZB Kamnik z veseljem berem našo Svobodno besedo. V reviji ONA sem 9. februarja letos objavil v rubriki Prejeli smo nadaljevanje pisanja Mihe Vrhunca na temo Možinovi Pričevalci. Ker nas je premalo slišati, si novi zgodovinarji in neofašisti s to vlado dovoljujejo vse. Možina v svojih oddajah seje sovraštvo, razdvaja narod. Vse teme iz Svobodne besede (Milana Gorjanca, Mihe Vrhunca, Vlada Mrzela in Jožeta Konde) bi bilo treba lansirati tudi v druge še »svobodne« medije, tako tudi druge teme zgodovinarja dr. Martina Premka, pa predsednika ZZ NOB Marjana Križmana in drugih avtorjev. Moja pisma v ONI in Nedeljskem dnevniku so zelo odmevna. Še bolj odmevni pa bi bili, če nas bo še bolj slišati tudi iz Zveze borcev. Dobre avtorje člankov imamo, samo na plan z njimi. Manjka tudi nov organizirani »koprski« shod. Zbral sem precej gradiva in tudi fotografij, kaj vse desničarji pišejo po svojih spomenikih po širni Sloveniji. In kakšno sramotno ploščo so postavili v samem gradu na Turjaku?! Domobranci so za desničarje in RKC slovenska narodna vojska, brezbožni komunisti pa so vseppek pobijali nedolžne žrtve ...

Miro Potočnik, veteran vojne za SLO in upokojeni častnik SV

Belogardistični
narednik Balantič

Državna proslava ob dnevu upora proti okupatorju na Mali gori pri Ribnici je bila pljunek v obraz večini prebivalcev Slovenije, predvsem pa še živim partizanom, terencem, taboriščnikom, njihovim potomcem in vsem, ki poznajo zgodovino. V grobu se je obrnilo nekaj deset tisoč mrtvih partizanov in vsaj milijon domoljubov. In zakaj?

Na proslavi so recitali pesmi belogardističnega kurirja Alojza Grozdeta, in kar je še hujše, belogardističnega narednika Franceta Balantiča, ki ga hočejo že desetletja prikazati zgolj kot pesnika. A zbrani dokazi in številne fotografije Balantiča s puško v roki iz takratnega domobranskega tiska današnje manipulante v hipu postavijo na laž (glej Slovensko domobranstvo št. 1). Najbolj Balantiča bremenijo notarsko overjene izjave prič iz Bločic in partizanska poročila.

Kot vodja belogardistične patrolje iz Grahovega je odgovoren za zahrbtni umor treh mladih partizanov Gradnikove brigade, doma iz Vipavske doline, ki so se jim belogardisti predstavili kot borci Notranjskega odreda. Ko so se ob koncu pogovora ob srečanju partizani obrnili in vračali k ognju, jih je Balantičeva patrolja zahrbtno ubila in oropala.

Na srečo se je četrti partizan, ki se je po naključju nekoliko oddaljil od drugih treh, rešil in tako je resnica v celoti prišla na dan. Kmetje iz Bločic, ki so bili na njivi, so slišali strele in prepoznali vse tri bežeče belogardiste, otovorjene s plenom, ki so uspeli pred partizani uiti s kolesi. To je bil hud šok za primorske partizane, saj niso mogli razumeti, da so Slovenci ubili Slovence. Dejstvo, da so na državni proslavi re-

citirali pesmi belogardistov, je kot da bi v Rusiji na podobni proslavi recitali pesmi kolaborantskega generala Vlasova ali če bi v Nemčiji razstavljali slike Hitlerja ali brali pesmi nacističnih pesnikov ali vojnih zločincev. Ne gre spregledati tudi, da na državno proslavo niso bili povabljeni predstavniki ZZB NOB Slovenije. Ta čudna proslava bo Slovenijo v obeh mnogih v EU postavila v še mračnejšo luč.

PRIŽGATI JE TREBA LUČ RESNICE IN MANIPULANTOM PREPREČITI REVIZIJO ZGODOVINE.

D. Ž.

Skrunjenje spomenikov

Kako dolgo še? Tako rekoč v vsaki številki revije Svobodna beseda, ki jo izdaja ZZB za vrednote NOB, redno beremo, kako pokvarjenci skrunijo partizanske grobove in spomenike. Zadnji primer skrunitve partizanskega spomenika v Šmartnem pri Ljubljani je zgovoren primer.

Skrunjenje grobov in spominskih obeležij ne glede na to, komu pripadajo, je najpodlejše in najbolj umazano dejanje. Poleg laži, ki jih nenehno predvajajo na Nova24 TV o narodnoosvobodilnem boju in partizanstvu, si naši borci takšne pritlehnosti ne zaslužijo. Kdo počenja ta barbarska dejanja ter zakaj in po čigavem naročilu, težko sodim. Verjetno potomci partizanov nismo med njimi. Med te hudodelce ne spadamo tudi osvraženi Grimsovi in Hojsovi levičarji in pošteni domoljubi. Skrunitelji partizanskih obeležij zagotovo izhajajo iz istega sračjega gnezda. Enkrat izdajalec, za vedno izdajalec in pokvarjenec največjih razsežnosti. Minister Hojs, dr. Olaj, GDP, ukrepajte, dokler ne bo prepozno!

Ferenc Godina

Mučeniki

*Na vasi fante so pobrali,
Odpeljali jih v zapore,
dolžijo jih dejanj
Za cele gore.*

*Te dni so v Rimu
Fante te sodili,
Obsodba se glasi,
Da pet jih bodo ubili.*

*Telesa bodo padla
Pod streli na zemljo,
Bo naše ljudstvo reklo,
To mučeniki so.*

*Druge pa v ječe
So odvedli temne,
Da nekateri dvajset let
Ne bodo vid'li zemlje.*

*Naj stavi to si v glavo
Ta prekleti Lah,
Da svobodni Slovan
Zdrobil ga bode v prah.*

**Ciril Leban-Škrat, 1943
(Slovensko pesništvo upora)**

V SLIKI IN BESEDI

Ljubljana:

Le kaj bi bilo bolj primernega za poklon spominu narodnega heroja Toneta Tomšiča ob 79. obletnici njegove smrti v Gramozni jami (21. maj 1942) v Ljubljani kakor trije verzi pesmi Karla Destovnika Kajuha, Pesem talcev? Karel Destovnik - Kajuh je v prvem in tretjem verz zapisal: »Le nikar ne jočite za nami, žene, matere, dekleta; jutri pademo v gramozni jami kakor dobra zvesta četa.« Ne samo da smo se s to pesmijo poklonili spominu Tone- ta Tomšiča, ampak smo se vsaj malo oddolžili tudi največjemu partizanskemu pesniku, ki so ga le nekaj dni prej grobo zlorabili organizatorji tako imenovane državne proslave ob dnevu upora na Mali gori, ko so ga umestili med domobranske pesnike.

Ob letošnji obletnici smrti Toneta Tomšiča smo še vedno pogrešali učence Osnovne šole Poljane, pridružil pa se nam je njen ravnatelj Žarko Tomšič, ki je izrazil željo, da bi se prihodnje leto ob 80. obletnici smrti Toneta Tomšiča in vseh, ki so skupaj z njim padli pod streli fašistične soldateske v Gramozni jami, spet lahko zbrali v večjem številu in v družbi učencev osnovne šole, ki je leta nosila ime narodnega heroja Toneta Tomšiča.

Ob tej priložnosti je delegacija KO 24 talcev Poljane in Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Center k spomeniku ob prisotnosti prapora Ljubljane – mesta heroja in prapora KO 24 talcev Poljane položila cvetje. Vsi prisotni pa smo se z enominutnim molkom poklonili spominu narodnega heroja Toneta Tomšiča in njegovih soborcev.

Meta Verbič

Ankaran:

Po dolgem času smo se člani Združenja borcev Ankaran lahko spet srečali, česar smo si vsi močno želeli. Našemu povabilu na predavanje se je ljubeznivo odzval dr. Martin Premk. Izčrpno predavanje je podkrepil tudi z videoposnetki. Kot dober poznavalec druge svetovne vojne nam je podal verodostojne interpretacije dogodkov na partizanski strani in o domobranskem sodelovanju z okupatorjem.

O propagandi in njenem pomenu med narodnoosvobodilnim bojem smo zvedeli mnogo zanimivosti. Dotaknil se je tudi zdajšnjega stanja v naši državi in nerazumni želji nekaterih po nepotrebnih stvari. Njegove besede smo prisotni dobesedno vpjajali, saj smo do grla siti nenehnih laži in žalitev na račun narodnoosvobodilnega boja in potvarjanja zgodovinskih dejstev.

Na žalost resnice o umazanih trikih SDS in njenih satelitov ne slišijo tisti, ki bodo morali živeti s posledicami te pogubne politike. Zato je predavanja o resničnih zgodovinskih dogodkih našega naroda treba organizirati čim bolj pogosto in nanje povabiti predvsem mlajše. Da se ne bi uresničil pregovor: »Narod, ki se ni iz zgodovine ničesar naučil, naj jo ponavlja!«

Dr. Martinu Premku smo se prisotni zahvalili tako, da smo v en glas zatrdili, da v vsakokratni številki našega časopisa Svobodna beseda najprej preberemo njegovo kolumno. Odlično poznavanje zgodovine, podano preprosto in nam vsem razumljivo, zagotavlja več ponovitev. Upamo, da se bo življenje spet vrnilo v stare tire in bomo lahko naše dejavnosti nadaljevali.

Dana Kavšček

Bilje:

10. junija smo se zbrali v Kulturnem domu Negovna Nemca v Biljah na predstavitvi knjige Jožka Siliča Bil sem slovenski partizan. Jožko je bil domačin, doma iz Bilj, in svoj kraj je imel zelo rad.

Knjigo je predstavil dr. Branko Marušič, ki jo je tudi prvi prebral in ocenil ter napisal uvodnik. Knjiga govori o življenju v Biljah pred drugo svetovno vojno, med njo in takoj po končani vojni o obdobju pogajanj za slovensko ozemlje in priključitev k matični domovini.

Napisana je v lepem in zgoščenem, vsakomur razumljivem jeziku in prav gotovo je izreden prispevek k zgodovini kraja in ohranjanju spomina na dni izrednega odrekovanja in srčnega boja proti fašizmu in nacizmu.

Domačini so z velikim zadovoljstvom sprejeli knjigo in poslušali odlomke, ki jih je brala Neda Rusjan Bric, režiserka in igralka, nečakinja Jožka Sili-

ča. Ob partizanski in domoljubni slovenski pesmi Moškega pevskega zbora Provox je dogodek izzvenel tako, kakor bi si ga Jožko želel. Umril je tri dni po tistem, ko smo knjigo natisnili. Bil je srečen in načrtoval je predstavitev knjige v Biljah, na Trnovem in v Novi Gorici.

Ob vseh najbližjih je večer izvenel v velikem navdušenju in zavedanju, da so taki dogodki dokaz, da nam ni vseeno, kaj se dogaja pri nas, in da je naša primorska zavest, neokrnjena in močna v veri, da smo delali dobro, da delamo dobro in da bomo z zvrnanim hrbtom nadaljevali naš boj za slovensko zemljo, našo kulturo in naš primorski svet.

Katjuša Žigon

Bukovo:

Že drugo leto zapored je bila zaradi pandemije okrnjena slovesnost pri spominskem obeležju na Bukovem, ki je posvečeno padlim borcem brigade Garibaldi - Natissone. KO ZB Cerkno pod marljivim predsednikom Jožetom Jeramom je k spomeniku položila cvetje, prižgala sveče in se z minuto molka spomnila padlih. Prisotni so bili tudi praproščaki.

Spomnimo, da je v spopadih padlo 24 italijanskih partizanov, ki so jih 21. januarja 1945 presenetili Nemci. V spomin na ta dogodek že vrsto let v začetku junija pripravljajo člani ZB Cerkno slovesnost, ki pa se je dve leti niso mogli udeležiti niti domačini niti prijatelji iz ANPI - VZPI Čedad. Se je

pa predsednik Luciano Marcolini Provenza pisno zahvalil organizatorjem za nadaljevanje tradicije z željo, da se prihodnje leto spet skupaj spomnijo tega tragičnega dogodka.

Vojko Hobič

Celje:

Zadnje majsko nedeljo je potekal že 14. tradicionalni pohod od Starega piskra do spomenika talcem pod Gozdnikom. Tokratni pohod tako kot tudi lanski ni bil uradno organiziran zaradi koronavirusa, kljub temu se je okrog 70 pohodnikov na lastno pobudo odločilo nadaljevati to tradicijo in opravi pot iz Celja do spomenika talcev, kjer je bila skromna slovesnost, ki sta jo pripravila ZB za ohranjanje vrednot NOB Žalec in krajevna organizacija ZB Griže.

Z upoštevanjem epidemioloških ukrepov se je slovesnost začela s prihodom častne straže Slovenske vojske pod poveljstvom poročnice Viktorije Virag in praporščakov s prapori vseh treh veteranskih združenj: ZB za ohranjanje vrednot NOB, Zveze veteranov vojne za Slovenijo in policijskega veteranskega združenja Sever - odbora Žalec. Zbrane je nagovoril Marijan Turičnik in ob tem osvetlil dogodke iz tistega časa, ko je okupatorjev škorenj pred 80 leti zakoral po slovenskih tleh in začel morijo in trpinčenje našega naroda, katerega žalostni dokaz so tudi ti ustreljeni talci pod Gozdnikom. Ob koncu je poudaril pomen skupnih vrednot tedanjega in sedanjega časa in prisotne pozval k enominutnemu molku v spo-

min na vse žrtve in še posebej na nedavno umrlega predsednika Zveze veteranov vojne za Slovenijo Spodnje Savinjske doline Adijda Vidmajerja, ki je bil tudi eden od petih pobudnikov in udeležencev tega spominskega pohoda pred 14 leti.

Turčnik je nato skupaj z žalskim županom Jankom Kosom in predsednikom krajevne organizacije ZB Francem Hriberškom pred spomenik položil spominski venec. Za njimi so se s cvetličnim aranžmajem talcem poklonili tudi člani Zveze koroških partizanov na čelu s podpredsednico Mojco Kolenik iz Pliberka. Slovesnosti je z deklamacijo dala svoj pečat upokojena profesorica slovenskega jezika Ljudmila Conradi iz Celja. S svojo prisotnostjo pa je slovesnost tudi letos obogatil nekdanji partizan, 101 leto star Ivo Grobelnik iz Celja, ki je 15. decembra leta 1944 ob pomoči še petih tovarišev iz Starega piskra osvobodil 127 na smrt obsojenih slovenskih rodoljubov.

Darko Naraglav

Trnovo:

Na Trnovem smo 4. julija proslavili dan borca. Pripravili smo koncert, na katerem so nastopili Ženski pevski zbor Zimzelen iz Nove Gorice in Trnovski fantje. Predstavili smo tudi knjigo Jožka Siliča Bil sem slovenski partizan.

Pevski zbor je izvedel 12 partizanskih pesmi, fantje so zaigrali partizanske in ljudske pesmi, Neda Rusjan Kric, režiserka in igralka, pa je prebrala nekaj odlomkov iz knjige svojega strica. Predsednica novogoriške borčevske organizacije Katjuša Žigon je predstavila uvodne besede, ki jih je v knjigi zapisal dr. Branko Marušič, priznani zgodovinar iz Solkana.

Bil je to prijazen in vester večer ob pravem partizanskem razpoloženju. Trnovci so obljubili, da bodo v prihodnje 4. julij praznovali v amfiteatru ob vznožju Spominskega parka Trnovo. Organizatorji prireditve so bili JSKD

Nova Gorica, Ženski pevski zbor Zimzelen, KO ZB NOB Trnovo in Združenje borcev NOB Nova Gorica.

S. B.

Cerkvenjak:

Slovenski narod se je bil prisiljen že od nekdaj pokoravati tujcem in se je temu tudi upiral, pri čemer so prednjačili zavedni narodnobudiljski duhovniki, katerim so se pridružili tudi drugi izobraženci in razumniki.

Tako so tudi v Cerkvenjaku (takrat pri Sv. Antonu v Slovenskih goricah) spoznali, da si mora narod, če hoče biti srečen in si svoj obstanek med drugimi sovražnimi mu narodi zagotoviti, svojo srečo in obstanek graditi na maternem jeziku.

Prepričani, da k temu lahko pripomore tudi ustanovitev bralnega društva, so v Cerkvenjaku na belo nedeljo 1. aprila 1894 ustanovili Katoliško bralno društvo ter knjižnico s pomočjo podpornikov založili s slovenskimi knjigami in drugimi publikacijami. Slavnostni govornik je bil znani narodni buditelj, kanonik Jakob Meško, župnik pri Sv. Lovrencu v Slovenskih goricah (Juršincih).

To je bila prva prelomnica v boju za ohranitev slovenske besede v Cerkvenjaku. Druga se je zgodila 4. novembra 1941, ko je bil v Cerkvenjaku ustanovljen odbor OF. Na ustanovnem sestanku so sodelovali Jože Kocbek, Lojze Štefanič in njegova sestra Slavica, Jože Paluc, Franček Vrščič in Klemen Liewald. S tem se je v Cerkvenjaku in na širšem lenarškem območju začelo prvo organizirano odporniško narodnoosvobodilno gibanje proti okupatorju. V Cerkvenjaku pa je prav tako na območju nekdanje velike občine Lenart

Marjan Žmavc, župan občine Cerkvenjak, in Franc Bratkovič, predsednik ZZB Cerkvenjak, sta položila cvetje in prižgala sveče tudi pri spomeniku umrlim zavezniškim ameriškim letalcem na Vanetini pri Cerkvenjaku.

14. julija 1942 počila prva partizanska puška. Združenje borcev za vrednote NOB Cerkvenjak in občina Cerkvenjak sta tako v spomin na ti prelomnici in opomin znanecem novembra lani na procelje Doma kulture namestila spominsko ploščo.

Sicer pa je Združenju borcev za vrednote NOB Cerkvenjak letos klub vsem koronavirusnim preprekam uspelo izpeljati vse zastavljene naloge. Tako so njegovi člani tudi uspešno izvedli okroglo mizo »Vlado Tušak v luči taboriščnika in interniranca« in spominski pohod z učno uro, posvečena oporniškimi dogodki med drugo svetovno vojno na območju Cerkvenjaka. Ta dogodek so obenem posvetili tudi 75. obletnici osvoboditve izpod okupatorja.

Franč Bratkovič

Dobrava:

V imenu KO ZB NOB Dobrava - Kamna Gorica in KO ZB NOB Besnica - Podblica se nas je manjša skupina »borcev« na deževni ponedeljek popoldne, 19. aprila, namenila, da s pripovedmi, pesmimi, pričevanji o krutih vojnih dogodkih obudimo spomine in tako vsaj skromno počastimo 80. obletnico ustanovitve Osvobodilne fronte.

Obhod smo začeli pri mogočnem spomeniku v Dražgošah, kjer je Nuša prebrala odlomek iz Frantove knjige Poklon gozdovom. Pri vsakem obeležju je eden od udeležencev imel svojo točko. Postali smo še ob občestnem

spomeniku Janini in Tatjani, ki sta po nečloveškem mučenju morali končati svoje mlado življenje – kakšno naključje – prav na dan našega obiska, 19. aprila 1945, in to tik pred koncem vojne; ob posebno originalnem obeležju – kamnitih ognjenih zubljih, ki ga je oblikoval likovnik Vinko Tušek; ob pomniku narodnemu heroju Lojzetu Kebetu, ki stoji nasproti potke k jamniški cerkvi sv. Primoža in Felicijana; ob osrednjem spomeniku v Kropi, okrašenem z značilnim umetnim kovaštvom; ob obelisku desetim talcem na križišču pred Kropo, ki so bili prav tako – še eno naključje – ustreljeni točno pred 78 leti, 19. aprila 1943. K spominskim kamnom smo položili okrašene

V SLIKI IN BESEDI

kamenčke, nekaj pomladnih rož ter prižgali okolju prijazne svečke. Slava vsem, ki so se uprli okupatorju in domačim kvizlingom! Še posebej v tem kaotičnem času so nam borci NOB lahko najsvetlejši možni zgled!

Mira Hladnik

Idrijske Krnice:

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je Krajevni organizaciji ZB za vrednote NOB Krnice - Masore podelila zlato plaketo ZB NOB Slovenije kot eni izmed najboljših krajevnih organizacij ZB v Sloveniji. To visoko priznanje je predsedniku te borčevske krajevnice organizacije Pavletu Carlu

22. junija na slavnostni seji predsedstva slovesno izročil predsednik ZB NOB Slovenije Marijan Križman. Člani organizacije smo bili ob podelitvi prijetno presenečeni, hkrati po smo izredno ponosni na visoko priznanje za naše delo, kar bo za nas nedvomno velika spodbuda. Priznanje smo med drugim prejeli za uspešno promocijo vrednot dogodkov NOB, za ohranjanje številčnosti organizaciji ZB, skrb za vzdrževanje in urejanje spomenikov in spominskih obeležij za padle partizane in umorjene aktiviste NOB ter civilno prebivalstvo med narodnoosvobodilnim bojem.

Aldo Carli, foto: Bojan Režun

Komendska Dobrava:

V spomin na dogodke v NOB je Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB 14. maja pripravila slovesnost pri kamnitih obeliskih na Komendski Dobravi. Kulturni program je bil sicer okrnjen zaradi koronavirusa, vendar vseeno pietetno izveden.

Vasica Komendska Dobrava je bila med NOB gostoljubna in prijazna do partizanov in aktivistov, zato so tudi postavljeni ti pomniki. Partizanom in aktivistom je to veliko pomenilo, saj vemo, da niso imeli svojega stalnega zatočišča, njihov dom in zatočišče so bili slovenski gozdovi.

V tej vasi se je v letih od 1941 do 1945 veliko dogajalo, saj so skoznje prehajale številne partizanske enote z Gorenjskega na Štajersko, to so se ustajljale, spočile in oskrbele s hrano. Na Komendski Dobravi je bilo tudi središče političnega dogajanja kamniškega okrožja.

Kakšnih večjih bitk tu ni bilo, razen ene v letu 1944, ko sta zaradi izdaje padla dva partizana in sta bili požgani dve domačiji.

Filip Železnik

Kovačič planina:

Na Kovačič planini je 20. junija pri spominskem obeležju potekalo že 41. srečanje Posočanov, Beneških Slovencev, borcev NOB, planincev in lovcev. Organizirala ga je KO ZB Volče pod vodstvom marljivega Dušana Juga.

Na prireditvi s kulturnim programom in slavnostnim govornikom, predsednikom ZB NOB Slovenije Marjanom Križmanom, se je zbralo več kot 150 ljudi. Prisotnih je bilo 16 praporščakov, med njimi so bili tudi prapori ANPI - VZPI, društva Sever, društva TIGR, Veteranov vojne za Slovenijo in Lovske družine Volče. Največ je bilo praporščakov ZB NOB.

Na proslavi so navzoči s še posebno velikim aplavzom pozdravili Franca Jerončiča, udeleženca narodnoosvobodilne vojne. Poleg predsednika Marjana Križmana so se slavnosti udeležili tudi predsednik VZPI - ANPI Videmske pokrajine tovariš Dino Spangharo, predsednik ANPI Čedad Luciano Marcolini Provenza in predsednik ANPI Nadiških dolin Daniel Goles. Ti so po koncu prireditve s predsednikom Križmanom spregovorili o sodelovanju na različnih področjih, še posebej v boju proti razraščanju nacifašizma v zadnjem obdobju. Prisotni so bili tudi župan občine Tolmin Uroš Brežan, župan Brd Franc Mužič in župani iz Beneške Slovenije.

V kulturnem programu so sodelovali pevci Planinska roža, recitatorka Vanja Hvala in igralska skupina.

V slavnostnem govoru je predsednik Marjan Križman poudaril pomembnost takih srečanj v spomin na dogodke iz časa narodnoosvobodilne vojne, še

posebno na tem mejnem območju in v prisotnosti županov z obeh strani meje. Orisal je uporni duh Tolminec od puntarjev do današnjih dni. Spregovoril o krstni bitki Gregorčičeve brigade na poti v Slovensko Benečijo maja leta 1943 in o boju za ohranitev slovenskega jezika v Benečiji ter pomoči naših enot med narodnoosvobodilno vojno. Med drugim je dejal, da se morajo nekateri, ki hočejo spremeniti zgodovino in tok dogodkov, sprijazniti s tem, da se tega ne da spremeniti, saj dejstva sama govore, kdo je bil na pravi strani upora proti nacizmu in fašizmu.

Spomnimo, da je vsakoletna slovesnost na Kovačič planini na Kolovratu posvečena boju Gregorčičeve brigade, ki jo je sovražnik na tej planini odkril in obkolil. Njenim borcem se je s pomočjo kurirjev karavle P-24 uspelo ponoči izmuzniti iz obroča. Rešeni so bili tudi ranjenci. Padlo je sedem borcev. Gregorčičeva brigada je zatem nadaljevala pot v Slovensko Benečijo.

Vojko Hobič

Kozjane:

Ob spominskem dnevu občine Divača smo 22. maja pripravili slovesnost pred spominskim obeležjem na Kozjanah. Udeležili so se je domačini, županja občine Divača Alenka Štruelc Dovgan, predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB, veteranov slovenske vojske, praporščaki in pohodniki, ki so prehodili pot iz vremsko-ribniške smeri, iz doline Suhorščice. Slavnostna govornica je bila Mirjam Frankovič Franetič, članica občinskega odbora ZB Divača. Spominski dan nam veliko pomeni, tako kot sta pomenila našim ljudem upor in boj proti fašizmu in nacizmu v tistih težkih

časih med narodnoosvobodilno vojno. Brkini so živeli v vojni že davno prej, od leta 1914, in ko se je končala prva svetovna vojna, so Brkine in primorske kraje zasedli Italijani. Tu v brkinskih vaseh ima vsaka domačija, vsako drevo in kamen svojo žalostno zgodbo, saj sta upor v ljudeh in vojna trajala do konca druge svetovne vojne. Že leta 1941 so v Brkine prišli prvi partizani, ki so jim domačini pomagali z zbiranjem hrane, obleke in sanitetnega materiala. Do leta 1943 je bilo tu že veliko partizanov Brkinske čete. 13. marca 1943 je proti Kozjanam potekal krvav boj z veliko močnejšim sovražnikom. Italijanska ofenziva je imela namen popolnoma uničiti Brkinsko četo, ki so jo obkolili in prodirali iz vseh smeri. Preboj obroča je zahteval sedem padlih in šest ranjenih partizanov, žal pa so v obroču ostali domačini, nad katerimi so se Italijani maščevali s požigom vasi, aretirali so moške in jih odgnali v zapore in koncentracijske taborišča, padle partizane pa so razstavili domačinom na ogled. To je v njihovih srcih vzbudilo še hušji upor proti okupatorju. Kozjane so gorele trikrat, dvakrat v letu 1943 in tretjič v letu 1944. Po vojni so je kraj skoraj popolnoma izpraznil, ponovno pa je oživel v sedemdesetih letih z mladinskimi delovnimi akcijami v Brkinah. Tu v Kozjanah je samo še nekaj hiš z malo prebivalci in v prihodnje bi jim morali omogočiti boljšo infrastrukturo, da se vrnejo v kraj in tu ostanejo.

V današnjem času združene Evrope, ki temelji na svobodi in zaničanju totalitarnih režimov, bi se morali še bolj zavedati svojih korenin, še bolj vrednotiti in priznati narod, ki se je uprl fašizmu na svojem ozemlju ter ni klonil ali se pridružil sovražniku v boju proti lastnemu narodu. Podpreti moramo protifašistični boj, partizanski boj med NOB in boj za osamosvojitve Slovenije, ki je bila in bo za vselej zapisana v zgodovino slovenskega naroda!

Mirjam Frankovič Franetič, foto: Arsenija Humar

Krtina:

20. junija se nas je zbralo lepo število pohodnikov, ki smo se odpravili že na 10. družinski pohod do partizanske bolnice Krtina. Zelo smo bili veseli, da so se pohoda udeležili tudi pohodniki iz drugih občin in veliko otrok, kar

je ustvarilo še lepše in veselejše razpoloženje. Vremenske razmere so bile zelo ugodne, vsem je prijal pohod po gozdu, kjer ni bilo »tropske« vročine. Pri bolnici je sledil krajši kulturni program, ki smo ga izpeljali skupaj z DU Jezerko in otroki Osnovne šole Jezerko. Na tem mestu se znova zahvaljujemo tovarišici Anici Jakopič, ki vsako leto izpelje kulturni program in naše najmlajše nauči prečudovitih partizanskih pesmic. Seveda smo se ob koncu pohoda in lepega kulturnega programa okrepčali zokusnim divjačinskim golažem in hladno pijačo.

Zahvaljujemo se vsem udeležencem pohoda, da skupaj z nami ohranjajo spomin na ta del zgodovine, ki počasi odhaja v pozabo oziroma bi jo nekateri radi spremenili. Hvala tudi občini Jezerko in LD Jezerko za vso pomoč pri organizaciji.

Dušan Šemrov

Livek:

Več let si je KO ZB Kobarid prizadeval za obnovo spomenika padlim in žrtvam fašističnega nasilja z livškega območja. Dogovor z vodstvom občine Kobarid, da za obnovo spomenikov in obeležij na Kobariškem vsako leto nameeni nekaj sredstev, je že rodil sadove. Spomenik na Livku, ki je bil postavljen leta 1964, je bil opekan in obnovljeni so bili napis na njem. Na spomeniku padlim borcem in žrtvam z Livškega v središču vasi so napisana imena trinajstih padlih borcev, dveh padlih aktivistov in treh žrtev fašističnega terorja iz vasi Livek, Piki, Plohi, Avsa, Jevšček, Golobi, Šturmi, Perati in Livške Ravne. Ljudje tega območja so dali v narodnoosvobodilni vojni velik prispevek zmagi nad fašizmom. Skupaj z Beneškimi Slovenci so organizirali vstajo, odhod v partizane, skrbeli za oskrbovanje enot, sanitetne postaje in obveščanje s pomočjo javk in kurirskih postaj. Na spomeniku je zapisano: »Kar sejal sem, je zdaj tvoje. Ohrani te sadove, v njih blešči se ime moje.«

Sicer pa so na tem območju poleg osrednjega spomenika padlim še plošča na stavbi krajevnice skupnosti, plošča na Kuku in spomenik na Livških Ravnah, ki spominjajo na dogodke iz narodnoosvobodilne vojne.

Vojko Hobič

Lokev:

Predstavniki borčevskih in drugih veteranskih organizacij so se v počastitev praznika dneva upora proti okupatorju zbrali pred spomenikom NOB v vaškem jedru v Lokvi in na osrednji sežanski slovesnosti podelili zlato plaketo ZB za vrednote NOB Slovenije lastniku Vojaškega muzeja Tabor Lovek, Srečku Rožetu.

Rože jo je prejel iz rok predsednika ZB NOB Slovenije Marijana Križmana za predano, dejavno in zelo uspešno utrjevanje zgodovinske resnice, vrednot in dosežkov narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda, spoštovanja žrtev in ohranjanja kulturne dediščine narodnoosvobodilnega boja ter vključevanja mladih rodov v uresničevanje programskih nalog Zveze. K še enemu priznanju v zbirki več kot 160 državnih in meddržavnih priznanj in odlikovanj je tako Rože dodal še eno, ki pomeni tudi zahvalo za delo ne samo njegovega muzeja, ampak tudi družine, kjer so mu žena Irena in hčerki, umetnostni zgodovinarke Anja in Aneja, v veliko pomoč.

Čestitke sta slavljenca dodala še govornika, predsednik sežanske borčevske organizacije Bojan Pahor in predsednik Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Krasa in Brkinov Janez Pajer. Ob pesmi kantavtorice Marjetke Popovski, ki je ob igranju na kitaro in s petjem popestrila kulturni program, so delegacije ob navzočnosti praporščakov položile vence k spomeniku narodnoosvobodilnega boja in pred doprsni kip duhovnika Virgilija Ščeka.

Olga Knez

Migojnica pri Žalcu:

Pred spomenikom NOB v Migojnicah pri Žalcu je potekala spominska slovesnost v počastitev 80. obletnice ustanovitve OF slovenskega naroda. Kulturniki KuD Svoboda Griže in KO NOB Griže so jo zaznamovali s položitvijo spominskega venca pred spomenik žrtvam in kulturnim programom, ki je pretežno vseboval branje pesmi Karla Destovnika - Kajuha in še nekaj drugih bojnih pesmi ob glasbeni spremljavi.

Za izbor pesmi, vezno besedilo in pripravo nastopajočih je poskrbela domačinka Tanja Kastelic, ki ima za sabo že vrsto gledaliških in drugih podobnih projektov. Z branjem Kajuhovih pesmi so se nastopajoči in navzoči spomnili revolucionarja in karizmatičnega moža, ki so mu številni sledili, čeprav je umrl že pri 21 letih. Ob njegovih pesmih, ki so jih brale Lilijana Ježovnik Jančič, Olga Markovič, Lidija Tamše, Alenka Drevnšek, Tanja Kastelic, Urška Zakošek in kot najstarejša 87-letna Magda Ježovnik, je bil prostor nekako poduhovljen in prežet z njegovo kleno in

revolucionarno besedo. Svoje je k temu dodajala tudi partizanska pesem, ki so jo z igranjem na harmoniko, citre in kitaro ter petjem oživili harmonikar Ivan Črešnovar, citrar Božo Trnovšek in kitarist Januš Grobelnik. V skoraj enournem programu so poleg Kajuhovih verzov segale do srca tudi druge pesmi upora, med njimi tudi aktualna, ki jo je za ta čas, ko se borimo z epidemijo, napisala domačinka Mateja Dervenšek Mohorko.

Darko Naraglav

Petelinje, Juršče:

4. julija se nas je 70 pohodnikov zbralo na tradicionalnem pohodu od spomenika do spomenika narodnoosvobodilnemu boju po gornji Pivki. Odzvali so se tudi zamejski Slovenci, člani Slovenskega planinskega društva iz Trsta. Naša pot se je začela pri spomeniku Petelinje in se nadaljevala do spomenikov padlim v Trnju, Klenku, Palčju in Jurščah. Pred vsakim spomenikom smo s pesmijo in besedo obudili spomin na dogodke v času narodnoosvobodilnega boja in se poklonili žrtvam. Vse spomenike smo letos obnovili. Topel sprejem domačinov je dokaz, da niso pozabili na težke trenutke in podpirajo naše dejavnosti.

Šempeter in okoliške vasi so bili med narodnoosvobodilnim bojem pod velikim nadzorom najprej fašističnih, pozneje pa še nacističnih oblasti. V bližini

je potekala meja s kraljevino Jugoslavijo, železnica pa je bila pomembna povezava s Trstom in Reko za prevoz hrane, orožja in vojakov na vojna območja. Prav ta fašistični odnos je povzročil številne prebege s pivškega območja v Jugoslavijo in tujino. Rodil se je tudi organiziran odpor, najprej v organizaciji TIGR, pozneje pa vključevanje v OF. Odhodi v partizane so potekali množično šele po padcu fašistične vlade septembra leta 1943.

Od skupno 262 žrtev v vojnih letih jih je kar polovica izgubila življenje v letu 1944, kar kaže na srditost bojev in nasilnost nacistov, pozneje še četnikov, domobrancev in srbskih prostovoljcev. V Palčju smo se posebej poklonili Smitovi mami, ki je v vojni izgubila štiri sinove, peti pa je bil interniranec v Dachau.

Slavnostni govornik na kulturni prireditvi, profesor Andrej Žužek, je predstavil dogajanje na Jurščah v času vojne – izgon vaščanov, uboj sedmih kurirjev, osmih vaščanov, ubitih kot talcev, bombardiranje in požig vasi leta 1944. Osvetlil je smrt mladega partizana, ki je podlegel ranam v bližini vasi. Vaščan ga je pokopal, po vojni pa so njegove posmrtno ostanke prenesli na novo pokopališče.

Matjaž Vilhar, pobudnik postavitve spomenika, nas je seznanil, da je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve namenilo denar za postavitev tega spomenika in obnovo še dveh spomenikov. V kulturnem programu, ki ga je začel in končal Moški pevski zbor Pivka, smo poslušali tudi pesmi Karla Destovnika - Kajuha, ki je prav tu napisal svojo prvo pesniško zbirko, pa tudi pesmi Dore Hrvatič in Ane Horvat.

Posebno čast nam je z udeležbo izkazal Slavko Slavec, 91-letni član zamejskega planinskega društva.

Veseli smo ob slavnostnem dogodku je zmotila vest, da so neznanci pred časom oskrnili grobnico 79 borcev, padlih v bojih za osvoboditev Pivke, na Habjanovem hribu v tem mestu.

Božica Pečko, foto: Jože Pavzin

Podljubelj:

Člani Zveze borcev s Črnuč smo se 12. junija udeležili spominske slovesnosti ob 76. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča pod Ljubeljem, podružnice Mauthausna. Nevarnost pred »korono« nas ni odvrnila od prijave za sedež v avtobusu. Prijavilo se nas je kar 52 članov ali četrtnina članstva. Program slovesnosti je bil pester. Vsak nastopajoči je dodal posebno noto tej slovesnosti. Še posebno pa nas je navdušil govor še živeče taboriščnice,

tovarišice Sonje Vrščaj, ki je opisala vse grozote vojne in taborišča, ki ga je prestala. Poudarila je, da nihče ne more spremeniti resnice o takratnih časih, in končala z ugotovitvijo, da vse žrtve, ki so se borile proti okupatorjem in domačim izdajalcem, nimajo svojih obeležij in spomenikov, ki bi si jih vsekakor zaslužile.

Zbrane je nagovoril tudi trški župan Bojan Sajovic, slavnostni govornik pa je bil dr. Drago Petrovec. ki je poudaril, da spomin na grozote vojne ne sme in ne bo zbledel, da ne smemo dovoliti spreobračanja zgodovine in da se moramo vsi skupaj truditi za lepši jutri. Zgodovina sama nam jasno pove, kam lahko pripelje sovraštvo.

Po končani slovesnosti nas je avtobus odpeljal do Naklega, kjer smo se v gostilni Marinšek okrepčali in pogovorili o delu v prihodnje.

Iva Ropotar, Marija Milena Lešnjak, foto: Bogomir Troha

Ravne na Koroškem:

Dejavnosti v Združenju za vrednote NOB Mežiške doline so leta 2020 močno zavrla sprejeti ukrepi NIJZ za preprečevanje epidemije. Žal je odpadla tudi naša predvidena proslava 16. maja na Poljani ob 76. obletnici osvoboditve in 76. obletnici zadnjih bojev druge svetovne vojne in zmage nad nacifašizmom.

V poletnem času smo imeli nekaj prireditev le z ožjimi delegacijami in polaganjem spominskih vencev. 9. januarja smo počastili spomin na sedem ubitih talcev na Koroškem Selovcu. Odpadla je načrtovana osrednja proslava 26. aprila ob dnevu upora proti okupatorju. Zato smo na Ravnah na Koroškem na predvečer praznika položili spominski venec k velikemu, moderno oblikovanemu jeklenemu spomeniku znanim in neznanim junakom, ki so se borili za našo svobodo. Spomenik, ki stoji v bližini mestne hiše, je delo akademskega kiparja Petra Hadžija. Venec je položila delegacija, ki so jo sestavljali predsednik OO ZB Ravne Maksimilijan Večko, ravenski župan dr. Tomaž Rožen, predsednik Združenja Stanislav Ovnič in podžupan Aljaž Verhovnik. Tega dne sta položili venca k spomenikoma v Mežici in Črni tudi delegaciji občinskih organizacij ZB Mežica in Črna na Koroškem.

2. maja smo organizirali že 22. spominski pohod od Kranjčeve domačije na Platu na Stari Pogorevc nad Žerjavom, kjer pohodnike razveselijo čudoviti rumeni cvetovi cvetočega avriklja na apnenčastih skalnih pobočjih. Ob

vračanju se prav tako že tradicionalno napotimo do Šahmanovega bunkerja, kjer sta ob koncu vojne v velikem snegu ob napadu na bunker z 11. borci padla sekretar okrožja Franc Šahman in Julka Božič. Trem borcem se je uspelo rešiti, šest pa jih je okupator zajel in poslal v taborišča. Spominsko slovesnost izmenoma organizirata OO ZB Mežica in KO ZB Leše. Letos je spomin na ta dogodek obudil predsednik KO ZB Leše. Predstavnika obeh organizacij sta položila k spomeniku venec ter se poklonila spominu na mrtve borce. Spominsko prireditev, ki je lani odpadla, so tudi letos s svojim ubranim petjem popestrili Mežiški knapi.

Zaradi epidemičnih razmer smo se spomnili dogodkov na Poljani 15. maja s položitvijo vencev k spomeniku Svobodi in miru. Navzoče je nagovoril predsednik ZB Mežiške doline. Vence so položile delegacije ZB NOB Slovenije, županov Mežiške doline in Zveze združenj borcev za vrednote NOB Mežiške doline v organizaciji veteranov Mežiške doline. Slovesnost so poleg udeležencev s Koroškega in iz Slovenije ter praporščakov polepšali še gardisti Slovenske vojske in kvintet trobilcev Orkestra Slovenske policije.

Stanislav Ovnič, foto: Savo Veselinovič

Semič:

Združenje borcev za vrednote NOB Semič vsako leto izvede pohod po poti partizanskih bolnic v občini Semič. Poti so lepo urejene in dobro označene.

22. maja sem v Črmošnjicah na odcepu za Gače počakal predsednika ZB NOB Semič Draga Moharja in njegovo ženo Roso, nato pa smo skupaj nadaljevali do kočevarske vasi Komarna vas. Na razpotju proti gozdarski koči Resa smo se peš napotili mimo ruševine hiše v globel na robu gozda, kjer je grobišče padlih partizanov s spominskim obeležjem. Spominu padlim smo prižgali svečko (na sliki).

Nadaljevali smo proti gozdarski koči Resa, kjer so bili že zbrani tudi drugi pohodniki. Po uvodnem pozdravu je 25 pohodnikov krenilo na pohod proti prvi partizanski bolnišnici Lesen kamen. Mimo vodnega izvira smo zavili desno po travniku v gozd, kjer so nas pozdravile markacije poti – rdeča zvezdica v belem krogu. Po gozdni vlakli smo nadaljevali pot do bolnišnice Lesen kamen. Na obvestilni tabli smo izvedeli, kaj se je dogajalo na območju, kjer sta danes ohranjena grobišče in spomenik. Po gozdnih vlaklah smo nadaljevali do doline z izvirom in ostanke vodovoda do kočevarske vasi Ribik. Tu se je že prilegel počitek pred nadaljevanjem proti bolnici Vinica.

Od tam je manjša skupina nadaljevala po krajši poti proti izhodišču, drugi pa smo nadaljevali pot po idilični pokrajini proti dolinici z ostanke kočevarske vasi Ponikve. Po ogledu smo se vrnili na izhodišče pri gozdarski koči Resa, kjer smo po dobrih petih urah hoje končali turo. Pohod smo posvetili humanosti partizanskih zdravnikov. Na obvestilnih tablah smo se seznanili z osnovnimi podatki o bolnicah in ob pripovedovanju tovarišice Rose Mohar spoznali velik del zgodovine teh krajev. Za jesenski pohod nas čakajo še druge bolnice v tem delu Kočevskega Roga, ki je slovenski javnosti premalo poznan.

Bodimo ponosni na humanost partizanskih borcev, ki so v vojnih razmerah organizirali tako učinkovito zdravstveno oskrbo borcev. Obisk teh zgodovinskih krajev še posebno toplo priporočam družinam s šoloobveznimi otroki. Naj bodo tudi mlajši rodovi ponosni na našo zgodovino!

Franc Štibernik

Sežana:

V ZB NOB Sežana so 22. in 23. aprila organizirali spominske slovesnosti ob 27. aprilu, dnevu OF, v občinah Divača, Kozina in Sežana. V četrtek, 22. aprila, so najprej obiskali Vareje, kjer so ob spomeniku padlim za svobodo položili venec. V imenu OO ZB NOB Divača je spregovoril predsednik Miro Martinčič, v imenu divaške občine pa županja Alenka Štruel Dovgan. Županja je spregovorila tudi v Divači ob spomeniku v parku, ki je posvečen padlim v narodnoosvobodilnem boju, tam so pripravili krajšo slovesnost z nastopi učencev iz Osnovne šole Bogomir Magajna. Pozdravni nagovor je imel predsednik ZB NOB Sežana Bojan Pahor, slavnostni govornik pa je bil Fabio Steffe, predsednik Policijskega veteranskega društva SEVER za Primorsko in Notranjsko. Prireditve so končali ob spomeniku, posvečenem ustanovitvi Istrskega odreda in Istrskega vojnega območja v Kozini, kjer je prisotne pozdravila županja Saša Likavec Svetelšek. Pred polaganjem cvetja so pripravili kulturni program, v katerem so sodelovali učenci Osnovne šole Dragomirja Benčiča - Brkina, spregovorila pa sta še predsednik Območnega združenja slovenskih častnikov Stančič Dejan in predsednik ZB NOB Sežana Bojan Pahor.

23. aprila pa je bila osrednja prireditev ob spomeniku borcem in žrtvam NOB v Lokvi pri Sežani. Na njej je predsednik ZB NOB Slovenije Marjan Križman podelil zlato plaketo ustanovitelju in skrbniku vojaškega muzeja Tabor - Lokev. Osrednji govornik je bil predsednik Območnega združenja VVZS Janez Pajer, s pozdravnimi nagovori pa sta sodelovala župan Občine Sežana, David Škabar in Bojan Pahor. S partizanskimi pesmimi je prireditev obogatila Marjetka Popovska. Po koncu prireditve se je delegacija, v kateri so bili David Škabar, Bojan Pahor in Janez Pajer, odpravila v Sežano, kjer je položila venec k osrednjemu spomeniku padlim in žrtvam v NOB.

Katja Vuga

Straža:

V Zvezi borcev za vrednote NOB Straža smo izpeljali letni zbor vseh članov. Glede na omejitve in priporočila NIJZ smo se odločili za zbor na prostem, in sicer v kompleksu občinskega športnega parka Breza v Straži. Izbira prostora se je izkazala za pravilno, saj je bilo zadosti parkirišč ter možnosti ustrezne razporeditve sedežev na optimalni razdalji in uporabe pripadajočih prostorov.

Po dolgem času smo se člani vendarle srečali in uresničili zastavljeni cilj ter si izmenjali različne izkušnje iz teh nenavadnih časov. Sprejeli smo podana poročila, načrt dela za to leto, izvolili novo vodstvo ZB Straža ter vse organe, ki jih mora združenje imeti.

V primeru ugodnega epidemičnega stanja bomo pester program spravili v življenje, saj naši člani precej pogrešajo druženje in prireditve. Zanimiv podatek je, da smo 55-sedežni avtobus za načrtovano ekskurzijo v prijateljske Pobege napolnili takoj, že na samem zboru, tako da bomo po vsej verjetnosti izpeljali še eno ekskurzijo, najverjetneje na Sabotin z okolico. Na zboru smo potrdili in podaljšali tudi stalne naloge – obnovo in vzdrževanje spomenikov NOB na našem območju, spoštovanje vrednot partizanskega boja in trdno sodelovanje z drugimi občinskimi društvi enakega ali podobnega pogleda na sedanost in zgodovino. Na vrhu prednostnih nalog za letos sta tudi skrb za naše starejše člane in medgeneracijska povezanost.

Branko Đukić

Lenart:

Na lenarškem pokopališču so slovesno odkrili obnovljeno spominsko obeležje v spomin na dogodek iz leta 1944, ko so gestapovci v Spodnjih Žerjavcih pobili tri partizane: Konrada Škrofiča - Krušnika, Leopolda Bana in Antona Zemljiča. Občina Lenart je na predlog lenarškega območnega združenja za vrednote NOB plačala vse stroške izdelave in postavitve novega spomenika, saj je prejšnjega močno načel zob časa. Spomenik je iz pohorskega granita že oktobra lani izdelal kamnosek Leopold Methans.

Obnovljeni partizanski grob z novim spomenikom so slovesno odkrili član predsedstva Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije Marjan Šiftar, predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Lenart Alojz Bezjak in lenarški župan mag. Janez Kramberger. Za kulturni program so poskrbeli pevci kulturno turističnega društva Selce.

Konrad Škrofič, ki je bil med prvimi pohorski partizani in je dobil v Pohorski četi ime Krušnik, ker je bil po poklicu pek, se je rodil 31. julija 1914 v Šentilju v Slovenskih goricah. Do začetka okupacije je bil zaposlen pri peku Scherbaumu v Mariboru, kjer je bil v službi tudi Miloš Zidanšek. Ta ga je pritegnil v partijo, in sicer v celico pekov. Škrofič je bil pred vojno znan športnik, težkoatlet pri pekovskem društvu. Ob začetku vojne so ga Nemci ujeli kot rezervista, vendar je iz ujetništva ušel, nekaj časa prebival pri bratu in svakinji na Vojašniškem trgu v Mariboru, potem pa je menda preko javke pri vrtnarju Pavšiču na Koroški cesti odšel v partizane. Anton Zemljič je bil domačin iz Žerjavcev pri Lenartu, Leopold Ban pa se je rodil v Mokronogu. Po do zdaj znanih podatkih so jih Nemci v Žerjavcih presenetili, bili pa naj bi tudi izdani.

M.T.

Češnjice:

Leto je naokoli in člani Združenja borcev za vrednote NOB Kamnik - Komenda in KO NOB Tuhinj ter gostje smo se 6. junija spet zbrali v Češnjicah v Tuhinjski dolini, kjer smo se spomnili padlih partizanov. Ob postavitvi

V SLIKI IN BESEDI

častne straže Slovenske vojske, praporščakov ter himne Mestne godbe smo začeli proslavo.

V uvodu smo se ob žalostni novici, da umrl tovariš Franc Sever - Franta, z minuto molka in nekaj besedami tovariša Božičnika poklonili v njegov spomin.

Po pozdravu povezovalke Ivce Bajde vsem prisotnim smo se poklonili padlim borcem, med njimi partizanskemu zdravniku dr. Petru Držaju, vodji ameriške vojne misije kapetanu Charlesu Fischerju, ameriškim oficirjema Juliusu Rosenbergu in Ernstu Knothu ter britanskima oficirjema, majorju Mathewsu in poročniku Edwardu Parsu, ki so v letih 1944 in 45 v teh krajih padli za svobodo. Sledil je pozdrav župana občine Kamnik Mateja Slaparja, ki se vsako leto pridruži tradicionalni slovesnosti v Češnjicah. Pozdravne besede udeležencem je v imenu ameriškega veleposlaništva namenil tudi major Viktor Belov.

Vrhunec proslave pa je bil slavnostni govor tovarišice Valerije Skrinjar Trvr, ki ima za sabo izredno bogato in razgibano življenje, polno grenkih življenjskih izkušenj in prelomnih odločitev. Med drugim je bila partizanska učiteljica, nato šifrantka v operativnem štabu Štandrove in Zidanškove brigade pri komandantu Franti. Tam je doživela tudi pekel bojev na Menini planini in preboj petsto borcev iz obroča večtisočglave esesovske divizije. Slikovito je pripovedovala o svojih spominih, ko je tu v Češnjicah delovala kot učiteljica med vojno. Proslavo je sklenila Mestna godba Kamnik.

Dušan Božičnik

Dolenja vas:

V krajevni skupnosti Senožeče so tudi letos zaradi epidemije prikrajšani za vsakoletno tradicionalno spominsko prireditev ob krajevnem prazniku, ko se spominjajo krutih dogodkov 2. junija 1944. Letos so ob navzočnosti divaške županje Alenke Štruelc Dovgan in predsednika sežanske borčevske organizacije Bojana Pahorja, ki je bil tudi slavnostni govornik, v spremstvu praporščakov in prisotnosti domačinov položili vence k osrednjemu spomeniku NOB v Senožečah, kjer sta v spominskem parku še doprsna kipa narodnih herojev Pepce Čehovin - Tatjane in Nika Šturmana, v Dolenji vasi pa na obe spominski plošči (ob hiši, kjer poteka vsakoletni tradicionalni dogodek, in na vaškem domu) in grobnico na pokopališču.

»Danes smo se tukaj v Dolenji vasi zbrali, da s to kratko skromno komemoracijo počastimo spomin na tragične dogodke pred 77 leti, ki je bistveno zaznamoval zgodovino Dolenje vasi in se ga danes spominjamo z največjo spoštljivostjo. V Dolenji vasi so 2. junija 1944 Nemci in belogardisti ujeli intendanta in obveščevalca II. bataljona Južnoprimorskega odreda Albina Šuca in poleg njega zverinsko ubili še šest domačinov ter še žive vrgli v gorečo stavbo takratne gostilne. Postali so žrtve teh podivjanih divjakov, ki so jih barbarsko umorili. Upor proti okupatorju in NOB med drugo svetovno vojno sta bila najpogumnejše dejanje v vsej zgodovini slovenskega naroda. To je bilo junaško dejanje in izraz velike politične zrelosti naroda. Nič ne more izbrisati iz analov zgodovine strani te veličastne narodove odločitve, ničesar ni, kar bi lahko bilo v povesti našega naroda bolj slavno, bolj junaško, bolj zgodovinsko od teh štirih uporniških let. Borci NOB so s svojimi dejanji dokazali, da so bili pripravljeni se žrtvovati za svobodo. Tako je Slo-

venija po njihovi zaslugi lahko postala samostojna in suverena država, kar je pred celotnim svetom tudi dokazala,« je poudaril Bojan Pahor.

Olga Knez

Lenart:

Občina Lenart se je lotila obnove spomenika NOB na Trgu osvoboditve v Lenartu. Restavratorska dela potekajo pod nadzorom Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Maribor, izvaja pa jih akademski restavrator Dejan Pfeifer. V okviru obnove je bil spomenik očiščen z visokotlačnim

strojem in paro. Z brusilnikom in kemičnim sredstvom so odstranili solitrne sledi ter utrdili razpoke in oslabiljene dele. Največ dela je bilo na zgornji površini spomenika, kjer je bilo treba pokitati razpoke. Po končani obnovi bo spomenik še v celoti prebarvan in zaščiten pred vremenskimi vplivi.

Alojz Bezjak

Dravljje:

28. maja je dan Četrtni skupnosti Dravljje. Tudi tokrat smo se pri spomeniku na draveljskem pokopališču poklonili padlim borcem.

Že maja 1941 leta je bil ustanovljen OF odbor za širše območje Dravelj. Prvi člani tega odbora so bili Ivan Matoh, član KP, predsednik, dr. Andrej Kopač, krščanski socialist, sokol Vinko Štrukelj, Ivan Brecljnik, predstavnik kmečkih fantov in deklet. Pri ustanovitvi tega odbora je kot predstavnica višjega foruma OF prisostovala tovarišica Marjana Drakster. Odbor je deloval enotno in v samem začetku so imeli velike uspehe.

Ljudje so z vsem srcem sovražili okupatorja, čeprav so se našli posamezniki, ki so bili pripravljeni sodelovati z njim. Sprva so člani OF zbirali orožje. Ko so Italijani obdali Ljubljano z žično ograjo, je bila OF že tako močna, da žica in stražarski bloki niso mogli preprečiti nadaljnega povezovanja Dravelj z Ljubljano. Izvedene so bile številne bojne akcije. Aktivisti in aktivistke na terenu so zbirali hrano, sanitetni material, oblačila in orožje. Vse zbrano so prenašali po skrivnih poteh, čeprav je nanje prežala nevarnost, da jih sovražnik odkrije.

Rajon Dravljje je bil preko Podutika in Toškega čela preko mnogih zavednih hiš, javk in postojank najtesneje povezan z Dolomiti. Bližina je vplivala, da so se aktivisti in člani OF lažje odločali za odhod med partizane v Dolomitski odred. Aprila leta 1942 je odšlo v partizane pet fantov, med njimi Milan Mravljje, ki je bil kurir in je pozneje padel v Podutiku. V maju je rajonski odbor OF poslal v partizane skupino enajstih fantov. Med njimi pa je bil fant, ki se je ustrašil težav partizanskega življenja in se je odločil za pobež, za izdajo in sodelovanje z okupatorjem. Množično aretacijo na dan 28. maja 1942 je v glavnem delo tega izdajalca, saj je poznal delovanje na terenu, zato je bil spisek oseb, ki jih je bilo treba aretirati, dolg 92 oseb. Na spisku so bili mlajši moški in fantje, ki so se zdeli Italijanom najbolj nevarni, ker bi lahko vsak čas okrepili partizanske vrste. Nekatere družine so bile še prav posebno prizadete, ker so odpeljali po več članov družine.

Kljub pripravljeno italijanski blokadi 28. maja 1942 je pred aretacijo uspelo mnogim aktivistom pobežniti k partizanom ali so šli v ilegalo. Aretacija aktivistov je zadala hude rane na terenu, vendar je uspelo OF vzpostaviti kadrovske dopolnitve.

Po kapitulaciji Italije so se nekateri aretiranci vrnili domov in se znova vključili v OF, nekateri so odšli v partizane, nekaj internirancev je zaradi bolezni, nekaj pa zaradi strahu prenehalo z aktivizmom. Novembra leta 1942 se je organizirala postojanka bele garde tudi v Dravljah. Aktivisti so delovali v še težjih razmerah, vendar se niso predali. Vztrajali so do leta 1945, ko so 9. maja partizani vkorakali v osvobojeno Ljubljano.

Iz »Draveljske kronike« izpisala Štefanija Ljubišič

Sremska fronta:

Vsako leto 12. aprila se potomci slovenskih borcev, ki so se borili na sremski fronti, poklonimo padlim in umrlim. Lani in letos so komemoracije za-

Dogajanje v spominskem kompleksu sremske fronte leta 2018

radi koronavirusne bolezni odpadle. Na tej fronti so se borili prekomorci - Slovenci in Hrvati, ki so prišli iz Italije in Afrike. Prekomorci so na sremsko fronto prišli s 1. in 2. prekomorsko brigado ter v enotah letalcev in artilerijcev. Iz Sovjetske zveze so se z Rdečo armado vrnili tudi slovenski tankisti s šolanja, in to s sovjetskimi tanki. Prišli so tudi Slovenci - ujetniki v Sovjetski zvezi. Bojem na sremski fronti so se prav tako pridružili Slovenci iz razpadle italijanske vojske v Grčiji in Albaniji ter Slovenci - izgnanci in izseljenci v Srbiji.

Majda Nemeč

Kal - Koritnica:

Bovška organizacija ZB je 25. aprila pripravila komemoracija pred velikim spomenikom v vasi Kal - Koritnica. S položitvijo venca so se udeleženci poklonili spominu 42 padlih partizanov na planini Golobar, ki se dviga tik nad vasjo Kal - Koritnica. Prav iz vasi je bil letos zaradi snega tudi edini dostop do planine, ki leži na 1300 metrov nadmorske višine.

Na komemoraciji je v varni razdalji prisostvovalo poleg bovškega župana Valterja Mlekuža tudi veliko domačinov iz vasi in bližnje okolice. Kulturno društvo Golobar je pripravilo bogat kulturni program z recitali in spremljavo partizanskih pesmi. Slavnostni govornik je bil 90-letni vaščan Mati-

ja Mlekuž, zvesti član ZB, ki je tudi še edina živa priča tega krutega dogodka pred 78 leti. Matija Mlekuž je natančno opisal takratno dogajanje, ko so fašisti z mulami privlekli v dolino razmesarjena trupla mladih partizanov, ki so padli pod streli okupatorjev. Program je pripravil Mitja Cuder, ki je imel pozdravni nagovor v imenu bovške borčevske organizacije. S prireditvijo so počastili tudi 80. obletnico ustanovitve OF.

Mitja Cuder

Vaneča:

Eden od pomurskih simbolov NOB, Dom borcev in mladine na Vaneči, je dobil lani novega lastnika. Propadajoči objekt, ki je bil v zelo slabem stanju, prevzela občina Puconci. V sanacijo doma je že v preteklih letih vložila več kot 30.000 evrov.

S sklenjeno pogodbo med občino Puconci in murskosoboško območno organizacijo ZZB je bila lani nepremičnina z zemljiščem brezplačno prenesena na občino. Naša predhodnica KO ZZZB ZV NOB Puconci, zdaj Domoljubno krajevno združenje Puconci, si je že več kot 30 let prizadevala, da ta spomenik, posvečen krvavim dogodkom leta 1944, pride v last lokalne skupnosti.

DKZ Puconci vsa leta uspešno opravlja svoje domoljubno zanesenjaško poslanstvo. Članstvo se iz leta v leto povečuje. Zdaj nas je okrog 250 članov iz vse Slovenije in tudi tujine: Makedonije, Avstrije in iz Rusije. Še vedno nas je največ udeležencev osamosvojitvene vojne, iz vrst narodne in civilne zaščite takratne velike KS Puconci, ki so sodelovali pri zavarovanju in oskrbi Zbirnega centra Puconci, ter drugi sodelujoči v zadnji vojni.

Jože Casar, foto: Franc Lanjšček

Sevnica:

Skupina domoljubov različnih ideoloških opredelitev - krščanski socialisti, napredni sokoli, kulturni delavci in slovenski komunisti - je oblikovala Osvobodilno fronto slovenskega ljudstva in pozvala na upor proti okupatorju. To se je zgodilo samo deset dni po brezpogojni kapitulaciji vojske tedanje Kraljevine Jugoslavije, samo sedem dni po vdanostnem obisku vrha ljubljanske duhovščine pri tedanjem italijanskem komisarju za okupirano Dolenjsko in Notranjsko Graziolliju in kar ne smemo pozabiti, celo tri dni pred znamenitimi besedami, ki jih je izrekel Hitler v Mariboru, ko je zahteval, da mu to deželo spet naredijo nemško.

Sedanja občina Sevnica je bila razdeljena med zavojevalcema. Večji in bogatejši kos so si odrezali nemški nacisti, manjši dolenjski del pa so zasedli italijanski fašisti. Bodeča žica, mine in vojščaki so se globoko zarezali med naše ljudi. Tako močne in nečloveške meje ni bilo nikjer v deželah, ki so jih razdelili okupatorji. Jeseni je nemški okupator začel preseljevati Slovence v tujino, na njihove domove pa naseljevati Nemce s Kočevskega in od drugod iz vzhodne Evrope.

Čeprav so odbore OF dokaj pozno ustanovili v nemškem območju, so komunisti takoj po okupaciji organizirali poštene in zavedne ljudi, predvsem mladince, za zbiranje orožja in druge vojaške opreme. Tako so že prve dni zapustili vojaki Triglavskega polka iz Škofje Loke. Mnogo tega orožja je bilo že jeseni v rokah prvih partizanov.

Težišče delovanja OF na Sevnškem pa je bilo od septembra 1941 usmerjeno na pomoč beguncem iz Štajerske na Dolenjsko, saj je glavna pot vodila iz Sevnice prek Telč do Malkovca. Glavni organizator te poti je bil učitelj Juraničič na Telčah in pri tem mu je pomagal požrtvovalni aktivist OF Lojze Tršinar iz Otrreska, ki je že oktobra padel pod streli nemških policistov kot prva žrtev med aktivisti OF, saj so ga ubili v krogu družine za mizo v domači hiši. Spomladi 1942 se je dejavnost OF na Sevnškem močno razmahnila med železničarji, ki so poleg obveščevalne dejavnosti izvajali tudi sabotažne akcije v železniškem prometu in tako prizadejali okupatorju precejšnje izgube. Aktivisti OF železničarji so imeli stalno povezavo z OF na Kozjanskem in v Revirjih. V septembru 1942 je prišlo do izdaje in v roke Gestapa je padlo 10 sevnških železničarjev aktivistov OF, med njimi šef postaje in dva zdravnik. 2. oktobra 1942 so v Mariboru ustrelili Sava Kladnika, Ivana Miklavčič-

ča, Hermana Stožerja in Franca Črnič, ostali pa so svoje življenje končali v zloglasnem taborišču Mauthausen. Toda njihovo delo so nadaljevali drugi aktivisti OF vse do svobode v maju 1945.

Združenje borcev za vrednote NOB Sevnica

Vrhnik:

V počastitev 76. obletnice osvoboditve Vrhnike in 77. obletnice ustanovitve 1. tankovske brigade (prekomorske) v Gravini v Italiji smo člani ZB Vrhnika 21. maja položili venec na spomenik v nekdanji vojašnici na Stari Vrhniki. Tu je po končani bojni poti 1. tankovska brigada imela svoj domicil.

Glede na dejstvo, da je v tej enoti padlo poleg partizanov iz celotne nekdanje skupne države tudi nekaj borcev iz takratne Sovjetske zveze, je v imenu veleposlaništva Ruske federacije v Sloveniji venec položil tudi vojaški ataše Aleksander Mališev v spremstvu župana občine Vrhnika Daniela Cukjatija in predsednika ZB Vrhnika Janeza Kiklja. Slovesnost so počastili tudi praporščaki Zveze borcev in praporščak Morisa.

Spomin na hrabre padle borce 1. tankovske brigade so počastili tudi predsednik PVD Sever Vrhnika - Logatec Zdravko Godnjavec v spremstvu člana PVD Sever Draga Kosmača, Sergej Medved iz Zveze slovenskih častnikov in Tilka Bogovič, članica predsedstva ZZB NOB Slovenije. Bojno pot 1. tankovske brigade je na prireditvi opisal zgodovinar Mestnega muzeja Ljubljana in član predsedstva ZZB NOB Slovenije dr. Martin Premk.

Miran Štupica

Vuhred:

Krajevna skupnost Vuhred je praznovala 15. maja svoj krajevni praznik. Žal letos krajevne proslave zaradi epidemije nove koronavirusne bolezni ni bilo mogoče pripraviti. Borci za vrednote NOB Radlje ob Dravi smo se pred spomenikom poklonili vsem, ki so nam izborili svobodo. Nagovoril nas je tudi župan občine Radlje ob Dravi, mag. Alan Bukovnik.

V okolici Vuhreda so v času narodnoosvobodilnega boja uspešno izpeljali več napadov na okupatorjeve vlake na Šentvidu in Janževem vrhu. Napadli so nemško postojanko v Vuhredu in se spopadli z okupatorjevimi patruljami pri Breku, Dajniku, Čavku in dvakrat pri Ebjenku. Mladi aktivisti so izzivali okupatorjevo vojsko s trosenjem letakov po Vuhredu in okolici. 15. maja 1944 je bila izpeljana največja akcija partizanov I. pohorskega bataljona in domačih aktivistov na območju Vuhreda. Na ta dan so namreč izvedli napad na nemški vojaški vlak na Šentvidu in okupatorju zadali veliko materialno škodo.

Brez strahu pred posledicami so se pokončno in neomajno uprli okupatorju ter pri tem tvegali svoje življenje in življenje svojih družinskih članov. Vsem njim v čast je bil v Vuhredu 12. avgusta 1979 pred združnim domom postavljen spomenik. Slava jim.

Vodenice:

Na povabilo OO ZB za vrednote NOB Kostanjevica na Krki smo se udeležili spominskega srečanja na Vodenicah. Organizatorji občina Kostanjevica na Krki, Združenje borcev za vrednote NOB Krško, Občinska organizacija ZB NOB Kostanjevica na Krki in Policijsko veteransko društvo Sever Posavje so pripravili pester program, ki je potekal v spomin na komandanta Kambiča in soborce, ki so padli v belogardistični zasedi 1. junija 1943, ter v spomin na organiziran upor gorjanskega območja. Člani organizatorjev so položili spominske vence pri spomeniku.

V kulturnem programu so sodelovali: Spominska enota I. dolenskega partizanskega bataljona, kantavtor Peter Dirnbek in recitatorji Ajda Lea Jakše, Jakob Zaman Jelenič in Urban Jakše. Predsednik OO ZB za vrednote NOB Jakob Gašpir je ob tej priložnosti prejel srebrno plaketo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije.

ZB za vrednote NOB Krško

Ložce na Bohorju:

KO ZB za vrednote NOB Senovo izmenično vsako drugo leto organizira spominski slovesnosti na Ložcah (Dobrova) in Jevši (Reštanj) na Bohorju. Srečanja so v počastitev tragičnih dogodkov v navedenih zaselkih in v počastitev dneva borca. Letošnja prireditev je bila 3. julija v skladu z navodili NIJZ, ob prisotnosti praporščakov in članov veteranskih organizacij (ZVZS, ZSČ, PVD Sever in borčevskih organizacij), častne straže Slovenske vojske, pripadnikov 1. spominskega dolenskega partizanskega bataljona, številnih domačinov in gostov na partizanskih Ložcah na Bohorju. V spomin na pet ustreljenih aktivistov OF so program izvedli: solista Nina Pisek in Marko Že-

leznik ob spremljavi Janka Avsenaka, PO DKD Svoboda Senovo in recitatorji z besedilom Irene Škoberne. Slavnostni govornik, tovariš Milan Gorjanc, je v govoru predstavil vrhunsko zgodovinsko uro s pregledom dogodkov iz naše zgodovine iz obdobja 1941/45 in osamosvojitvene vojne.

V imenu KO ZB za vrednote NOB so bila podeljena priznanja podjetju Centrus, d. o. o., Luciji Golob in Ivanu Šturbeju. Predsednik ZB za vrednote NOB Krško pa je Ani Breznikar, Boštjanu Golobu, Božu Kosalcu, Bojanu Petroviču ter Ani Tubeishat podelil bronaste plaketa za večletno uspešno delovanje in širjenje zamisli in vrednot borčevske organizacije. Program se je končal s pozdravom Smrt fašizmu – svoboda narodu in tovariškim srečanjem.

ZB za vrednote NOB Krško

Slejki:

Krajevna organizacija za vrednote NOB Črniče - Ravne vsako leto pripravi spominsko slovesnost pri spomeniku NOB v zaselku Slejki na Ravnah. Po lanskoletnem premoru, ko je proslava zaradi koronavirusne epidemije odpadla, smo se letos zbrali 31. maja, da se znova spomnimo 19 padlih partizanov, ki so tik pred koncem vojne, 24. februarja 1945, v neenakem boju z nemško posebno enoto padli pod streli okupatorja. Borci so pripadali jurišnemu bataljonu XXX. divizije 9. korpusa NOV in POS.

Spominske slovesnosti so se poleg domačinov udeležili tudi predstavniki Zveze veteranov vojne za Slovenijo s podpredsednikom Danijelom Božičem na čelu, predstavniki Občine Ajdovščina, delegacija ZB Komen, ki neguje tradicije Jurišnega bataljona, in predstavniki Krajevne skupnosti Črniče. Slavnostni govornik je bil Boris Novak, predsednik Območnega združenja za vrednote NOB Ajdovščina - Vipava, ki je v svojem govoru povzel dogodka ob koncu druge svetovne vojne na tem območju in območju delovanja 9. korpusa.

Učenci Osnovne šole Dobravlje – podružnice Črniče so predstavili kratek program, ki so ga s svojimi mentorji pripravili prav za to proslavo. Nastopili so s kratkim skečem, recitacijami in domoljubno pesmico. Mladi trobentač iz četrtega razreda pa je na trobento ob začetku proslave zaigral himno. Za pevsko razpoloženje je poskrbel priznani pevski zbor Castrum iz Ajdovščine. Na koncu je zadonela še primorska himna Vstala Primorska, ki je celotni prireditvi dala veličasten pečat.

Naj na koncu še povemo, da krajsani Raven vzorno skrbijo za obeležje, ki je prav letos dobilo novo ploščo z napisi vseh padlih. Posebna zahvala pa gre gospe Magdi Slejko, domačinki iz Slejk, ki po srečanju poskrbi, da se udeleženci ustavijo ob klepetu, in vsako leto pripravi manjšo pogostitev. Za to njeno požrtvovalnost in dolgoletno prizadevno skrb ter tudi za skrb za spomenik ji je bilo podeljeno priznanje.

Zahvala pa gre tudi Francu Anderliču, predsedniku Krajevne organizacije za vrednote NOB Črniče, za vse priprave in lepo povezovanje prireditve.

Bruna Kastelic

Steska jama:

Ponikovska planota je bogata z jamami in drugimi kraškimi zanimivostmi. Med njimi je tudi Steska jama, ki ima zanimivo zgodovino iz narodnoosvobodilnega boja. V njej je namreč potekala nekajmesečna bitka za življenje

mladega ruskega vojaka Nikolaja Katanova, ki je bil ostrostrelec v legendarni 14. diviziji in je bil hudo ranjen blizu Andraža pri Polzeli.

Že enajsto leto zapored so v organizaciji ZB za vrednote NOB Žalec in krajevne organizacije Ponikva pri ribniku Steska - Cokan in pred vhodom v jamo znova oživil spomini na tisti čas – na ranjenega Nikolaja in predvsem požrtvovalne mladinke, ki so od decembra 1944 do 15. maja 1945 skrbele zanj in ga tako ohranile pri življenju, tako da se je po koncu vojne lahko živ in zdrav vrnil v svojo domovino.

Tako kot vsako leto so se spominskega dogodka udeležili predstavniki Veleposlaništva Ruske federacije v Ljubljani, in sicer njen prvi sekretar in predstavnik Kulturnega centra Rusije v Sloveniji Aleksander Stepanov in dopisnik za Rusko tiskovno agencijo Ivan Popov. O času izpred 76 let je spregovoril predsednik borčevske organizacije Marijan Turčnik, s krajšimi nagovori pa so svoje dodali še hči ene od mladenk, Nada Jelen, podžupan občine Žalec Roman Virant in Aleksander Stepanov.

Darko Naraglav

Straža:

Po dolgem času pristnega prijateljevanja med krajevnim ZB Pobegi - Čezarji in takrat krajevnim, zdaj občinskim ZB Straža se je steklo prijeto in neskaljeno prijateljstvo med našimi člani, ki smo ga nadgradili z uspešnim obiskom.

ZB Straža je pripravila in izvedla prijateljski obisk nam dragih primorskih prijateljev v ZB Pobegi, ki so nam priredili nepozaben občutek dobrodošlice. Položili smo venca na spominski obeležji v Pobegih in Marezigah. Neutrudna aktivista in motorja ZB Pobegi Stane Bažec in Dragica Lipovšek sta nam Stražanom pokazala, kaj vse Primorci premorejo. Predsednik kopskega ZB Vojko Vodopivec pa nam je v dobrodošlici povedal, da skupaj zmoremo vse, ter se nam zahvalil za skrb za grobove padlih Primorcev tu pri

nas na Dolenskem. V Marezigah nam je Miloš Ivančič podrobno ponazoril zgodovino tega kraja in dogodka, ki so ga zaznamovali. Umetnika z velikim srcem in začetnico Marjeta Popovska in Vladislav Korošec pa sta v svojem slogu okrepila moralo in nas navdušila, tako da smo še prenekatere pesem zapeli skupaj.

Obiskali smo še soline in se z ladjo Solinarka pripeljali do Pirana ter izlet sklenili z obilnim kosilom v gostilni Jakomin v Pobegih.

Vsem iz ZB Koper in Pobegi - Čezarji se sodelujoči na izletu iskreno in tovariško zahvaljujemo za pomoč pri organizaciji in za izvedbo tega poučnega izleta. Na poti nazaj smo si obljubili, da se primorskim prijateljem primerno oddolžimo.

Branko Đukić

Štore:

V Sloveniji imajo Rusi 66 grobov vojakov in spominskih obeležij iz druge svetovne vojne eden izmed njih je tudi v občini Štore, na Javorniku nad Štorami. Dvakrat na leto pridejo k nam ruski predstavniki in se poklonijo svojemu padlemu vojaku ruske Rdeče armade, prvič 9. maja ob dnevu zmage in drugič ob dnevu spomina na mrtve.

Člani domoljubnih organizacij v naši občini redno poskrbimo za urejenost groba. Ob položitvi venca se poklonimo tudi s svojimi društvenimi prapori. Predstavnikom veleposlaništva Ruske federacije v Ljubljani, ki pridejo k nam v Štore, na kratko opišem potek takratnih bojev in jih seznanim z delovanjem društev, v katerih gojimo in ohranjamo tradicije naše narodnoosvobodilne vojne.

Letošnji julij je bil glede visokih obletnic iz obdobja narodnoosvobodilnega boja tudi precej pester. Najprej smo se spomnili 80-letnice dneva borca, ki smo ga v preteklosti praznovali 4. julija. Nato smo se na Javorniku nad Štorami poklonili 80. obletnici ustanovitve 1. celjske čete, ki je bila ustanovljena 20. julija 1941. Obenem smo se spomnili dneva vstaje slovenskega ljudstva, ki smo ga v preteklosti praznovali 22. julija. To so pač neizpodbitna zgodovinska dejstva, ki jih ne smemo nikoli pozabiti. Preveč je bilo storjenega gorja in preveč je bilo žrtev, da bi na to pozabili.

Srečko Križanec

DOGODKI – 80 let sestanka na Kojzici

Pohod po Poteh Osvobodilne fronte

Skupina pohodnikov se je 22. maja zjutraj odpravila na pohod po poteh OF iz Rimskih Toplic čez hriba Kojzica in Sedraža, Govc do Zavrata. Med potjo so se ustavili pod mogočno skalo, kjer je bil 22. maja 1941 ustanovni sestanek Pokrajinskega odbora OF za Štajersko.

Ob tem so se spomnili, da je okupator pred 80 leti uvajal okupacijski sistem, v okviru katerega so vse učili nemškega jezika in jih rasno ocenjevali in zapirali, s čimer so spodbudili razmišljanje ljudi o organizaciji odporiškega gibanja. Na tem območju ni bilo komunistov, zato so vlogo organizatorjev OF prevzeli člani klerikalnega sindikata Jugoslovanske strokovne zveze, ki so spadali v krog krščanskih socialistov. Med njimi sta bila glavna Lojze Lešnik iz Rečice in

sodelovali iz vrst komunistov Slavko Šlander, Miloš Zidanšek, Angel Besednjak, Tone Grčar in Leon Novak, iz vrst krščanskih socialistov pa Lojze Diacci, Lojze Lešnik, Metod Hočevar, Jože Jurač, Martin Kores, Karel Reberšek in Vinko Ustar. Temu je sledilo ustanavljanje odborov OF po vaseh. 6. julija 1941 je bil v Govcah pri kmetu Blažu Kurniku sestanek, na katerem so za celjsko območje ustanovili Okrajni odbor OF Celje, njegov predsednik je bil Lojze Lešnik, sekretar pa Tone Grčar iz Celja. Glavni sklep sestanka v Kojzici je bil organizirati oborožen odpor proti okupatorju. V prvem letu vojne je življenje izgubilo sedem udeležencev tega sestanka na Kojzici, kar kaže na brutalnost okupatorjev. Te priprave na upor so zagotavlja-

preskrbo je prevzel tamkajšnji odbor OF. Vsi rudarji iz Breznega in Hude jame ter kmetje, ki so jih v maju in juniju 1941 v organizacijo OF povezali aktivisti iz kroga organizatorjev Lešnika in Diaccija, so s svojimi družinami sestavljali eno najtrdnejših oporišč narodnoosvobodilnega gibanja v tem delu Štajerske. To pa je terjalo tudi številne žrtve, saj so bili zaradi policijskega dela odkriti številni aktivisti OF.

Pot od mogočne skale s spominsko ploščo so pohodniki nadaljevali do brunarice Pri knapu na Zavratah, kjer je bila spominska slovesnost ob 80. obletnici ustanovitve OF. Slovesnost je organiziralo laško združenje borcev za vrednote NOB v sodelovanju z združenjem slovenskih častnikov. Na slovesnosti so nastopili Laška pihalna

Lojze Diacci iz Sevc nad Rimskimi Toplicami, ki sta vodila sindikat v rudniku Huda jama. Zaupali so jima tudi organizacijo sestanka, na katerem so 22. maja 1941 ustanovili Pokrajinski odbor OF za Štajersko. Odgovor na vprašanje, zakaj so samo krščanski socialisti iz vrst JSZ na Štajerskem priskočili na pomoč komunistom, pa je v tem, da so okupatorji že v aprilu pozaprl skoraj vse Nemcem nenaklonjene domačine.

Drugi razlog je bil v tem, da je osrednje vodstvo JSZ na sestanku junija 1940 v Laškem sklenilo, da se bodo v primeru vojne povezali z edino relevantno silo – to je s komunisti. Ob 80. obletnici ustanovitve OF je umestno vprašanje, zakaj je bil ustanovni sestanek pokrajinskega odbora OF za Štajersko prav na Kojzici pri Rimskih Toplicah. Razlog za ta kraj je prav gotovo v tem, da so menili, da je v okolici Maribora takšen sestanek prenevaren. Na tem sestanku so

le preskrbo partizanskih skupin, ki so kmalu zatem nastale na tem območju kot Revirska, Savinjska, Pohorska in Celjska četa.

Odporiška organiziranost OF na desnem bregu Savinje, na tako imenovanem vzhodnorevirskem področju, je dobro delovala, kar se je pokazalo 5. novembra 1941, ko je v vas Prahe z brežiškega pohoda prispel Štajerski bataljon. Zelo utrjeni borci so se namestili pri rudarju Ivanu Špendetu, njegovemu sosedu Vodušku, Petru Zoharju, Tomažu Diacciju in Repsetu in se prvič po desetih dneh neprekinjenega nemškega preganjanja v miru odpočili. Krajevni odbor OF je prevzel preskrbo borcev. Po končanem brežiškem pohodu se je Štajerski bataljon razdelil na več skupin za prezimovanje. Revirska četa tega bataljona se je namenila na prezimovanje v vasi Turje in Unično. Po treh tednih so se borci iz varnostnih razlogov prestavili na območje Rečice in njihovo

godba, moški pevski zbor Sedraž in harmonikarka Hermina Lipar, z nagovorom pa avtor tega prispevka. Prisotni so bili člani združenja borcev za vrednote NOB, veterani vojne za Slovenijo, slovenski častniki in pripadniki policijskega združenja Sever iz različnih krajev savinske pokrajine, Zasavja, Celja, Velenja, Šentjurja, Krškega, Hrastrnika, Slovenskih Konjic, Mozirja, Laškega in drugih krajev.

Ob tem so spomnili, da je namen slovesnosti v tem, da se spomnimo OF in njene zgodovinske vloge, saj se v javnosti skuša storiti vse, da izginje iz spomina ljudi.

Udeleženci slovesnosti so izkazali spoštovanje in zahvalo akterjem upora proti okupatorju in takratnim organizatorjem OF ob 80. obletnici sestanka na Kojzici ter se pohvalili, da še niso čisto podlegli intenzivni protipartizanski propagandi in da bodo takšni tudi ostali.

Andrej Mavri
foto: Branko Gradišnik

GEOPEDIJA

6400 partizanskih spomenikov

Prazen podstavek na Brdu, kjer je nekdanji stal spomenik Josipu Brozu Titu.

Takšen je bil spomenik pred odstranitvijo.

Ob 6400. vpisanem spomeniku sporočam, da so bili v zadnjem obdobju pri naši zbirki Geopediji še posebej delavni Divjak, Hladnik, Bor, Strajnar, Bizjak, Gradišnik, Škodič, Kermavnar. Slike spomenikov in popravke zapisov ter lokacije so poslali še Mojca Luštrek, Mojca Župančič in Franc Štibernik.

Vedno znova presneti odkritje obeležij, ki niso opisana v nobeni literaturi. Tako je Ivan Zorč nedavno od domačinke izvedel za eno tako v vasi Truške nad Koprom, z Miro Hladnik pa sva mimogrede na poti na morje našla eno še v vasi Kačiče.

Družinskih nagrobnikov padlim je za vpis še mnogo. Za vsako pokopališče na zemljevidu napravimo eno točko, tudi če je nagrobnikov več. Na Primorskem je desetina tigrivskih obeležij, ki so mlajše-

ga datuma. Popolnega seznama ni, v pomoč je knjižica Silva Faturja Zgodba o TIGRU (2007). Če je kdo med prejemniki tega sporočila iz briškega konca, naj prosim povpraša, kaj se je zgodilo z obeležjem Briški četi na Sabotinu in kje je obeležje v Vugovem gozdu pod Sabotinom. V 70. letih so po dolini Soče spomenike partizanom postavljale osnovne šole, med drugim Vidi Krošelj. Večinoma so propadli.

Do partizanstva sovražni oblastniki so maja odstranili Avguštinčičev kip Tita na Brdu s prozornim izgovorom, da ga bodo obnovili. Aprila so v tedniku TV Slovenija predvajali oddajo Spomin na upor, od »spomeničarjev« sva v oddaji nastopala z Ivanom Krivcem.

Srečno do naslednje stotice!
Miran Hladnik

Solidarnostna pomoč

Pred meseci smo gledali žalostne posnetke ter brali in poslušali številne pretresljive vesti o posledicah rušilnega potresa v Petrinji na Hrvaškem in v okoliških krajih. Organizirano in spontano delovanje za vsakršno možno in še kako potrebno pomoč je bilo tako rekoč na sam dan potresa začeto tudi v Sloveniji.

Posamezniki, skupine državljanov, podjetja in civilnodružbene organizacije po vsej Sloveniji so se že v prvih popotresnih dneh na različne načine odzvali klicu na pomoč. Tudi v okviru ZZB za vrednote NOB Slovenije ni bilo nobene dileme. Odzvali smo se pobudi prijateljske Zveze antifašističnih borcev Hrvaške. Pozvali smo združenja ZB, da se na vse možne načine vključijo v zbiranje pomoči prizadetim ljudem in krajem. Sprožili smo tudi konkretno akcijo zbiranja namenskih solidarnostnih finanč-

nih sredstev. Delegacija ZZB, ki jo je vodil predsednik ZZB Marjan Križman, je 2. julija obiskala Zagreb ter vodstvu in predstavnikom Zveze antifašističnih borcev Hrvaške iz Petrinje predala tudi simbolno listino o zbranem solidarnostnem denarju ljudem v Petrinji za odpravljanje posledic potresa. Za dobljeno pomoč se je zahvalil predsednik Zveze Franjo Habulin. Predsednika obeh organizacij pa sta še posebej poudarila, da imajo zbrana sredstva ne glede na njihovo višino velik in širši moralni pomen. Akcija ZZB za vrednote NOB Slovenije je potrdila tudi na elementarnem humanitarnem področju, da obstaja odlično vsestransko sodelovanje med organizacijama in da je solidarnost živa vrednota, vgrajena v zgodovinske temelje obeh organizacij.

Marjan Šiftar

VABILA

Polom pri Kočevju

Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje skupaj z odborom 18. divizije vabi na srečanje v spomin na ustanovitev in boje Jurišnega bataljona 18. divizije v Suhi krajini in obletnico roške ofenzive, ki bo v Polomu pri Kočevju **v soboto, 7. avgusta 2021, ob 11. uri**. Spominski dogodek bomo zaznamovali z bogatim kulturnim programom.

Ob 9.30 bo polaganje vencev ob krajšem kulturnem programu v spominskem parku na pokopališču v Starem Logu, ob 10.30 pa bo polaganje venca ob spomeniku padlih v Polomu. Po slovesnosti bo tovariško srečanje.

Dan spoštovanja vrednot NOB na Ptujskem

Mestna občina Ptuj in Združenje borcev za vrednote NOB Ptuj vas v sodelovanju z Območnim združenjem veteranov vojne za Slovenijo Ptuj, Društvom generala Maistra Ptuj, Območnim združenjem slovenskih častnikov Ptuj, Klubom brigadirjev Ptuj in Policijskim veteranskim društvom Sever Maribor vabita na spominsko slovesnost ob dnevu spoštovanja vrednot NOB na Ptujskem. Prireditve **bo 7. avgusta 2021 ob 17. uri** pred nekdanjimi zaporji, danes upravno zgradbo PMPO. Slavnostni govornik bo Ma-

rijan Križman, predsednik Zveze združenih borcev za vrednote NOB Slovenije. V kulturnem programu bodo sodelovali: združeni pevski zbori KUD Rogoznica, Talum Kidričevo in Moški komorni zbor Ptuj, Karmen Ivančič, Primož Vidovič, Eva Zala Majcenovič in Valerija Iličič Toš.

Vabljeni na Graško goro

V **soboto, 21. avgusta 2021**, bo na Graški gori – gori jurišev, potekalo 34. srečanje borcev, planincev in članov veteranskih organizacij s pričetkom programa ob 11. uri. Srečanje posvečamo 80. obletnici Osvobo-

dilne fronte, 30. letnici samostojne Slovenije ter lani preminulemu predsedniku ZB NOB Velenje Bojanu Kottiču.

Vabimo vas tudi na brezplačni ogled spominske sobe in spominskega parka legendarne XIV. partizanske divizije. Na dan srečanja bomo v Cirkovcah pod Graško goro ob 9. uri odkrili partizansko »Izakovo bolnico«. Pohodniki se bodo zbrali pri cerkvi v Cirkovcah, s postanki krenili do bolnice ter se po proslavi odpravili na Graško Goro.

Iz doline bo kot vsako leto organiziran avtobusni prevoz. Druge območne organizacije ZB za vrednote NOB pa obveščamo, da

je regionalna cesta Velenje – Graška gora – Slovenj Gradec zaprta zaradi izgradnje hitre ceste in se naj na prireditve pripeljejo v smeri Velenje – Slovenj Gradec, kjer je v kraju Dolže (Mislinjska dobrava) odcep levo za Šmiklavž in Graško goro.

Naj na Graški gori tudi z vašo pomočjo ponovno zaplove Pesem XIV. diviziji!

Prireditve bo potekala v skladu z veljavnimi priporočili NIJZ, katera morajo upoštevati vsi udeleženci srečanja.

ZB NOB Velenje

JUBILEJI

105 let Jožeta Pogačnika

27. julij je rojstni dan Jožeta Pogačnika in praznik vstaje domžalskega območja. Jože ni le najstarejši slovenski živeči partizan in prejemnik zlate plakete zveze borcev, ampak tudi častni občan domžalske občine – nosilec priznanja, ki ga je prejel za življenjsko delo na področju gospodarskega, političnega in splošnega družbenega razvoja.

Ko je bil direktor Tosame, se je tovarna skokovito modernizirala. V šestdesetih letih je bil predsednik občine Domžale. V njegovem času se je veliko vlagalo v šolstvo, zdravstvo, vodovodno oskrbo in druge komunalne dejavnosti. Kot poslanec republiške skupščine je bil podpisnik kandidiranja za člana predsedstva SFRJ iz Slovenije. Ta odločna, javna, legalna in demokratična poteza, vredna njegovega partizanskega izvora, ki naj bi pomenila prekinitev s politično logiko skritega barantanja, neformalnih vplivov in kravjih kupčij, ga je stala prežgodnje upokojitve in politične osamitve. Danes govorimo o teh dogodkih in pokončnih politikah kot o petelinah, ki so prežgodaj

zapeli. Partija je namreč čistko in odstranitev utemeljila z »neusklašenim in neustreznim postopkom pri volitvah«, v resnici pa je šlo za zatrtje tistih, ki so se zavzemali za več demokracije in umik partije iz gospodarstva in informiranja.

Jože se je rodil leta 1916 v dvanajstčlanski kmečko-gostilniški družini v Srednji Dobravi na Gorenjskem. Starša Alojzija in Filip sta petim hčeram in petim sinovom ob strogi in delavnosti vcepila socialna in osebna načela: skromnost, dobroto, marljivost, poštenost. Kot otrok je pasel krave in nosil mleko v Kropo. Bil je šesti otrok. Posebno rad se spominja dobre in skrbne mame ter njenega poguma in odločnosti, ko je po očetovi nesreči prevzela večji del skrbi za družino, v kateri je pridobil vrednote, ki jim je zvest vse življenje. Znanje je bilo pri Pogačnikovih zelo cenjeno, zato sta starša podpirala odločitve otrok za šolanje in študij. Jože se spominja osnovne šole, kranjske gimnazije, kjer so bili sošolci Ivan Javor, Mirko Bračič in Ljubo Sirc, ter študija v tekstilni šoli, ki ga je

sam izbral. Leta 1938 se je zaposlil v firmi Rosner, kjer je ugotovil, da je v šoli pridobil veliko strokovnega in praktičnega znanja, ki ga je vse-skozi nadgrajeval.

Pravi, da je imel v življenju srečo. Skoraj je utonil, ko se je kopal v Lipnici. Življenje v nemškem ujetništvu mu je rešil sošolec, ki ga je izčrpanega potegnil z vlaka. V partizanih bi ga preresetala nemška brzostrelka, če se ravno ne bi sklonil po stekleničko soli, ki mu je padla iz žepa. Ob fotografijah se mu spomin in prst ustavi na šolskih letih z legendarnim učiteljem in narodnim herojem Stanetom Žagarjem, na vpoklicu v kraljevo vojsko, na portretu, ki ga je ujel kot odločnega narednika v Slavovski Požegi. Zlom Jugoslavije ga je leta 1941 doletel kot mobiliziranca v Skopju. Bil je zajet in v nemškem ujetništvu najprej v Bolgariji, nato je bil poslan na delo v nemški Bernsdorf. V partizane je odšel leta 1942, ko se je jeseni vrnil iz ujetništva. V komunistično partijo so ga zaradi junaštva ter vojaških in organizacijskih sposobnosti sprejeli že naslednje leto. Sprva je bil v Gorenjskem odredu, nato v Prešernovi brigadi, in to prav ob njeni ustanovitvi. Pozneje ga je sošolec Mirko Bračič, komandant 14. divizije, zaradi strelne rane, dobljene v spopadu z Nemci, poslal na Gorenjsko v terensko organizacijo, v krajevni odbor OF v Kropi. Od tod ga je pot vodila v komando mesta Kranj, kjer je dočkal osvoboditev in konec druge svetovne vojne.

V partizane so odšli vsi Pogačnikovi sinovi, eden je v boju padel. Družinski album krasi tudi

neskončno ljubeča fotografija iz Kamnika – sestra Tončka objema uniformiranega in dostojanstvenega brata Jožeta, ki se je spomladi živ in zmogovit vrnil iz partizanov.

Povojna delovna postaja je bil Kamnik, kjer je Jože spoznal bodočo ženo. Sledila je premestitev v Ljubljano v dom JLA. Do demobilizacije je bil sekretar in finančnik. Januarja 1951 je z državno odločbo postal tehnični vodja, saj je bil izkušeni in izšolani tekstilec, v Tosami na Viru. Čez dve leti je postal direktor kolektiva predanih sodelavcev. Uspešno so opravili večjo rekonstrukcijo, uvajali proizvodnjo otroških plen, cigaretnih filtrov, predvsem pa se veselili več sto novih delovnih mest. Tosama je pod njegovim vodstvom postala ena najmodernejših sanitetnih tovarn in je bila sposobna zadostiti potrebam domačega in tujega trga.

Zaradi velikega ugleda, socialnega čuta in politične modrosti so ga leta 1963 za dve mandatni obdobji izvolili za predsednika skupščine občine Domžale. Podpis akcije »25 poslancev« je pomenil konec njegove plodne politične in gospodarske poti poslanca republiške skupščine in direktorja. Da bo demokracija vendarle zmagala, je vedel že takrat, zgodovina mu je dala prav čez 18 let in še danes je ponosen na svoje takratno ravnanje.

Jeseni leta 1946 se je poročil z Ivico, vodjo knjigarne v Domžalah. Zaradi obilice Jožetovega dela je vzgoja hčera Andreje in Metke bolj slonela na ženinih plečih. Zgradili so hišo v Domžalah, prišli so vnuki in pravnuki. S prijatelji se je dolga leta vsak dan ob 11. uri sestajal v

kavarni. Vrste prijateljev so se redčile in nekaj časa je na kavo hodil sam – zdaj ne več, saj se mora pri hoji opirati. Še vedno spremlja dnevne novice, bere časopise in knjige, ter če je priložnost, nazdravi in zveneče trči s kozarcem vina.

O partizanstvu, vrnitvi v civilno življenje, direktorovanju in županovanju je povedal:

»Odločitev za odhod v partizane je bila samoumevna. Domača vzgoja od zgodnjega otroštva v številni družini je gojila vrednote spoštovanja, delavnosti, skromnosti, pomoči in pravičnosti. V osnovni šoli je pomemben pečat pustil učitelj Stanko Žagar, ki je vzgajal v domoljubju, tovarištvu, solidarnosti in hkrati spodbujal radovednost, odgovornost, skrb za slovenski jezik in zgodovino. Demokratične odnose je vzpostavljal že v najzgodnejših letih šolanja, gojil je kritičen pogled na bližnje okolje in širil obzorja pretežno kmečkim otrokom.

Prestop v civilno življenje je bil logično nadaljevanje – rekli smo, da morajo vojni zmagovalci postati še zmagovalci dela. Ni mi bilo težko, saj sem v svobodi nadaljeval v stroki, za katero sem se zanimal, izobraževal in imel delovne izkušnje že pred vojno.

Tudi na županovanje imam lepe spomine – na dobre in strokovno podkovane sodelavce. Skupaj smo uresničili pomembne projekte, ki so tedaj občino popeljali med najuspešnejše – bili smo jugoslovanski zgled. Zato smo lahko gradili vodovod, Halo komunalnega centra, skrbno načrtovali in uspešno začeli gradnjo šol, za katere smo večino sredstev zbrali s samoprispevkom. Ponosen sem, da nam je uspelo ubraniti železnico, ki so jo načrtovali ukiniti in tire demontirati.«

Igor Lipovšek

90 let Jožeta Hartmana

»Star sem bil deset let, ko se je začela okupacija Slovenije. Takrat je bilo treba hitro razumeti, kaj zahteva čas od tebe. Denimo: italijanski bersaljerji so na motorjih prihrumeli na Prešernovo cesto in mi otroci smo jih z občudovanjem gledali, saj take vojske nismo bili vajeni.

Prišli so iz Italije brez enega samega strela in Piccolo iz Trsta je poročal, kako so zavzeli trdnjavo Ljubljana in v Gradaščici mimogrede še potopili podmornico! Občudovanju je bilo konec. Nova oblast nam je najprej rekvirirala radioaparate, vsa prevozna sredstva od koles naprej,

uvedla policijsko uro in zagrozila s smrtjo, če se ji bo kdo uprl,« so besede, ki jih Jože Hartman zapisal v Zborniku spominov in akcije, ki ga je izdal MO ZZB za vrednote NOB Ljubljana prav v dneh, ko je 27. marca letos praznoval visok življenjski jubilej. Dopolnil je 90 let.

Ko se z Jožetom, danes zelo dejavnim predsednikom Združenja ZB za vrednote NOB Ljubljana Bežigrad in podpredsednikom ZZB za vrednote NOB Ljubljana, srečujemo pri našem vsakdanjem delu v Ljubljani, kar težko verjamemo, da smo že nazdravili tako visokemu jubileju.

Takole se Jože spominja, kako je postal kurir OF in kaj je počel: »Oče je bil že pred vojno eden vodilnih krščanskih socialistov in kmalu je postal tudi član OF. Bil je zaprt in poslan v internacijo. Pozneje so ga zaprli še gestapovci. Tisto malo

časa, ko je bil na prostosti, sem pri njem začel delati kot kurir OF in raznašal Poročevalce ter drugo pošto na javko v Nebotičniku, pri tem pa sem moral mimo dveh straž na hodniku: tam je deloval Radio Ljubljana in stanoval Hacin, prosluli šef policije, po vojni obešen kot vojni zločinec.«

Prav zato izkušnje, ki jih je Jože začel pridobivati kot desetletni fant, ki je moral otroško igro zamenjati s kurirskimi nalogami, pomenijo veliko bogastvo ne samo zanj, ampak za vse nas, ki si prizadevamo za ohranjanje vrednot NOB.

Po osvoboditvi se je Jože Hartman dejavno vključil v družbenopolitično življenje. Najprej je bil zelo dejaven v mladinski organizaciji, v okviru katere se je udeležil številnih mladinskih delovnih brigad, ki so sodelovale pri obno-

vi porušene domovine. Pozneje je opravljal številne odgovorne naloge v organih za notranje zadeve, v okviru Republiške konference SZDL pa je dolga leta vodil Komisijo za manjšinska in izseljenska vprašanja, ki je bila zelo pomembna za vzpostavljanje njihovega financiranja in gospodarstva. Vse to bogastvo Jože Hartman še danes prenaša med člane devetih krajevnih organizacij ZB na območju Združenja Ljubljana Bežigrad. Sodeluje s šolami, veterani vojne za Slovenijo, častniki in izgnanci. Obiskuje zaslužne borce in v sodelovanju s krajevnimi organizacijam skrbi za vzdrževanje in obnovo spominskih obeležij za Bežigradom. Del svojega časa namenja tudi delu v mestnem odboru ZZB Ljubljana.

Meta Verbič

90 let Marije Oder

Marija Oder se je rodila 20. marca 1931 v številni družini z devetimi otroki v Gornjem Razborju, od koder so se preselili na kmetijo na Sele. Njeno otroštvo, zazna-

movano s težkim delom, je kruto prekinila vojna vihra. Kaj kmalu so se pri njih začeli oglašati partizani in njihova hiša je postala javka Pri Tončki. Starejši bratje in sestre so

že opravljali kurirske in druge naloge, sledila jim je tudi Marija.

Ob napadu na vlak v okolici Šoštanja jeseni leta 1944 so partizani na njihovo kmetijo pripeljali nemške ujetnike in jih v bližini ustrelili. Enemu je uspelo pobegniti in skoraj takoj so bili Nemci že na njihovem pragu. Niso se utegnili niti skriti. Nemci so zasliševali očeta, da bi jim pokazal zakopana trupla vojakov, vendar jih niso našli. Na srečo so takrat družino pustili živo, zato so njeni člani po nasvetu partizanov še isto noč zapustili dom. Že čez nekaj dni so se Nemci vrnil in požgali domačijo.

Marijina družina je morala po ofenzivi spet bežati z osvobojene- ga ozemlja v Savinjski dolini. Skri-

vali so se v skalah pod Uršljo goro, kjer jih je nekoč skoraj izdal materin kašelj. Le zaradi domačina, ki je Nemce prepričal, da v takih skalah pač ne more biti nikogar, so znova ostali živi. Marija je s sestro hodila na izropano domačijo po peščico zmrznjenih krompirjev, saj drugega tako rekoč ni bilo več.

Povojna leta sta zaznamovala tako pomanjkanje kakor veselje ob svobodi. Marija se je leta 1956 poročila z Ivanom Odrom in se preselila v Kotlje. Rodili so se jima štirje otroci in leta so minevala v skrbi za družino in ob delu v kmetijski zadrugi na Šrotneku. Spomini na trpljenje v letih vojne so sicer počasi začeli bledeti, vendar jih Marija še vedno obudi z natančnostjo in

občudovanja vredno energijo. KO ZB Kotlje Mariji Oder ob njenem jubileju iskreno čestita in želi, da bi ji zdravje še dolgo dobro služilo in da bi še naprej ostala tako iskrična in polna optimizma.

Ema Peruš

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

IMELI SMO LJUDI

Janez Kos

Nedavno smo se v Šentjanžu poslovili od tovariša Janeza Kosa, zgodovinarja in dejavnega člana ZZB za vrednote NOB Slovenije. Večino življenja je preživel v Ljubljani, vendar je vedno nosil v srcu rodni Šentjanž, ki ga je izbral za svoje zadnje počivališče.

Pri šestih letih so ga jeseni leta 1941 z mamo in mlajšima bratoma (ter tretjim na poti) izgnali v nemško taborišče Neresheim, kar je zaznamovalo vse njegovo življenje. Očeta so le deset dni zatem v Mariboru ustrelili kot talca. Ženi je napisal: »Mici, otrokom povej, kaj je z menoj, da bodo vedeli!«

Janez je po koncu vojne v zelo težkih razmerah, a prizadevno nadaljeval šolanje – najprej doma in v Sevnici, nato na učiteljsku v Ljubljani. Zaposlil se je kot učitelj v Trziču, a se je odločil za študij zgodovine in med študijem delal kot vzgojitelj v Domu Malči Beličeve. Po diplomi leta 1963 se je zaposlil v Arhivu Slovenije. Od leta 1980 dalje je bil kustos v Mestnem muzeju Ljubljana in vodja oddelka novejših zgodovine, ki mu je dal pomembno vsebinsko usmeritev. V njem sta svoje mesto dobila NOB in povojni razvoj Slovenije. Usmeril se je v zbiranje muzejskega gradiva, organizacijo številnih razstav in izdajo različnih publikacij. Za to delovanje je dobil Valvazorjevo nagrado, bil je soprejemnik Župančičeve nagrade in nagrade 4. julija.

Kot član Društva izgnancev Slovenije je na gradu v Sevnici zasnoval stalno muzejsko zbirko o izgnancih in beguncih iz sevniške občine, zbral in uredil dve knjigi njihovih spominov ter pripravil več razstav o njih in krajevni zgodovini.

Zelo dejaven je bil kot član društva Zeleni prstan, ki skrbi za Pot spominov in tovarštva okoli Ljubljane. O »PST« je napisal knjigo Pot spominov in tovarštva – 50 spominskih pohodov, ki je izšla aprila 2009. Društvo mu je ob poti posadilo spominsko drevo, ki pa ga je – skromen, kot je bil – posvetil svoji družini. Izmed zamisli tovariša Janeza je treba vsekakor omeniti, da je ponovna postavitve muzeja o medvojnih grozljivih dogajanjih pri sv. Urhu nad Ljubljano, ki je bil odprt lani, njegova zasluga.

Kot zavzet član ZZB za vrednote NOB Slovenije je bil dva mandata (od leta 2007 do 2015) član predsedstva Zveze, kjer je bil odgovoren za področje spomeniškega varstva. Na predlog ljubljanskega Društva za spoštovanje in ohranjanje kulturne dediščine Ivan Cankar je leta 2010 za svoje delovanje prejel zlato plaketo ZZB, ob 70. obletnici ZB pa tudi posebno priznanje za dolgoletno delo.

Sicer pa je veliko pisal in objavljajl knjige in druge publikacije s področij in dejavnosti ZB in drugih, ki jih je strokovno obvladal in so ga zanimala. Eno njegovih najnovejših del, ki ga je zaposlovalo zelo dolgo, je izšlo decembra 2019 pri Mestnem muzeju Ljubljana: Zlata knjiga ljubljanskih častnih občanov. Zanj je poiskal podatke in v njej predstavil vse častne občane in občanke Ljubljane od leta 1809 do 2019.

Meta Mencej

Angela
Perhavec Ivanc

16. maja se je poslovila naša mama Angela Perhavec Ivanc, rojena Rugelj. Rodila se je 3. marca 1926 v Trbovljah materi Marti Tivadar in očetu Viktorju. Družina je živela v Turopolju v Murski Soboti z babico Ano in stricem Jožetom, partizanskim zdravnikom, otroci so mu rekli Okac.

Angela je bila bistra deklica. Obiskovala je gimnazijo v Murski Soboti, ki je bila zibelka upora proti nemškemu in madžarskemu okupatorju v Prekmurju. V njenem domu so se pogosto sešli Štefan Kovač, Anton Špoljarič in drugi.

Jeseni leta 1944 je fašistična madžarska oblast v Prekmurju začela množično deportacijo Judov in ilegalcev v koncentracijska taborišča. 17. oktobra 1944 so zaprli družino Rugelj: mamo Marto, hčeri Marto in Angelo in sina Ladislava. Mamo in hčeri so odpeljali v Ravensbrück, brata v Dachau, očeta Viktorja pa v konfinacijo.

Angela, stara 18 let, je namesto na maturo čakala v revirju taborišča na krematorij. Sojetnicam je uspelo Angelo rešiti iz revirja, počasi si je opomogla in tako je dočakala konec vojne in svobodo. Po nekajdnevem tavanju in bežanju pred strahotami je vse tri češki Rdeči križ odpeljal v Prago, kjer je v bolnišnici umrla mama Marta. Tako sta se hčeri domov vrnili brez mame. Angela je leta 1946 maturirala in se poročila s partizanom Vladimirjem Ivancem, ki je štiri leta pozneje tragično preminil.

Neverjetno veliko gorja je preživela v mladosti, toda vedno se je znala pobrati. Dugič se je poročila z Edvardom Perhavcem in rodila dvojčka. Skupaj sta tako vzgojila štiri otroke in imela lepo življenje. Upokojila se je kot vodja kadrovske službe Pomurskega zdravstvenega doma konec sedmdesetih let prejšnjega stoletja.

Na stara leta je bila obkrožena s svojci, ki so skrbeli zanjo, vendar so bili spomini na grozote in izgube prepogosto z njo. Vsem nam otrokom, vnukom in pravnukom je privzgojila medsebojno spoštovanje, ljubezen in zavedanje, da je svoboda resnično velika vrednota, ki se je mladi premalo zavedamo.

Nadja Ivanc Milošević

Vida Škraba

17. junija smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od aktivistke OF, skojevke, partizanke, nosilke partizanske spomenice 1941 Vide Škraba, rojene Stanič. Vida se je poslovila

v 98. letu starosti. Življenjska pot tovarišice Vide je bila težka in burna, saj ji je brezskrbne mladostne dni prekinila druga svetovna vojna. Vida je bila skromna oseba in nikoli ni rada govorila o sebi. Komaj 17-letno dekle je že leta 1941 sodelovala v OF in prevzemala odgovorne naloge kot aktivistka OF in sekretarka SKOJ-a v Kostanjevici na Krki.

Že od mladega je bila vključena v Športno društvo Sokol v Kostanjevici na Krki, kjer je bila doma. Na njihovem domu je bilo zatočišče beguncev, ki so pribežali čez takratno nemško mejo s Krškega polja. Na Kostanjevici je skoraj vsa mladina odšla v partizane.

Tudi Vida je maja leta 1942 odšla v partizane v Gorjanski bataljon. Bila je v 1. četi tega bataljona, sodelovala je v vseh borbah in pohodih bataljona ter preživela težke bitke v času italijanske ofenzive na Dolenjskem, v Gorskem kotarju, na Kočevskem. Poleg italijanskih enot so sodelovale še nemške in ustaške enote ter belogardisti »Legije smrti«. Gorjanski bataljon se je razdelil po četah in se boril po zahodnih pobočjih Gorjancev. Po tej ofenzivi se je vedno bolj stopnjeval teror fašistov in belogardistov. Zato je glavni štab poslal na Gorjance tudi Cankarjevo brigado, tako da so skupaj z zmago na Suhorju uspešno uničili sedem belogardističnih postojank »Legije smrti« okrog Gorjancev. To je bila velika zmaga za velik predel Dolenjske in Bele krajine.

Ko je bil Gorjanski bataljon septembra 1943, po kapitulaciji Italije, v Dragatušu vključen v 15. brigado, je bila Vida poslana v skojevsko šolo v Kočevskem rogu. Po končanem šolanju se je vrnila na Dolenjsko, kjer je delala kot članica okrožnega Komiteja SKOJ-a Novo mesto.

Po osvoboditvi je Vida ob delu končala srednjo šolo in se zaposlila v organih za notranje zadeve, kjer je opravljala odgovorne naloge. Z možem Gorazdom Škrabo – tudi spomeničarjem – sta si ustvarila družino. Imela sta tri sinove, šest vnukov in sedem pravnukov. Njuni otroci so zrastle v pokončne Slovence in strokovnjake na svojih področjih. Po upokojitvi sta z možem Gorazdom živela na kmetiji v Črni vasi na Barju. Pomagala sta Gorazdovemu očetu, ki je ostal sam, saj je mama je umrla v Auschwitzu, njegovo 16-letno sestro pa so v Kozlarjevi gošči umorili pripadniki Črne roke.

Vseskozi je delovala v Krajevni organizaciji ZB NOB Barje ter ljubljanski organizaciji ZZB.

Julijana Žibert

Slavka Alojzija
Zupančič

Po zakonih narave odhaja pokončna generacija žena in moških, ki se je v usodnih dneh slovenske zgodovine čez noč oblikovala v zrele osebnosti, sposobne usodnih odločitev in največjih žrtev. To je bila tudi tovarišica Slavka, poročena Vidrih.

Slavka se je leta 1924 rodila kot dvanajsti otrok v revni bajtarski družini v majhnem kraju Stranje pri Dobrniču. Po osnovni šoli je zelo kmalu spoznala življenje, ki je bilo vse prej kot lahko. Njeno delo za partizane se je začelo v zimi 1941/42. Že aprila leta 1942 je postala članica vaškega odbora OF, od pomladi 1943 pa članica rajonskega odbora. Odgovorna je bila za politično delovanje na terenu. Življenje terenskega aktivista OF ni bilo veliko lažje od aktivnega borca partizanskih enot. Treba je bilo poskrbeti, da so bila polja obdelana, in s tem je tudi priskrbela hrano, ki so jo nujno potrebovale partizanske enote. Teren pa je tudi obveščala o dogajanju po svetu in partizanskem boju, ko je raznašala časopis Slovenski poročevalec. Tudi sestri sta delovali na terenu, brat in svaka pa so bili v partizanih. Ker so jo domači kolaboranti poznali in vedeli za njeno delovanje v OF, se je zaradi varnosti morala umakniti. Bila je premeščena na kurirsko postajo TV15 v Podturnu na osvobojenem ozemlju, kjer je ostala do konca vojne.

Zaradi svojega aktivnega delovanja pri pripravi in organizaciji kongresa je bila izvoljena za delegatko na 1. kongresu Slovenske protifašistične ženske zveze, ki je bil od 16. do 18. oktobra 1943 v Dobrniču. Udeležile so se ga ženske, izvoljene v vseh delih Slovenije in iz vseh vojaških enot, v katerih so delovale.

Po vojni je bilo treba hiteti v obnovi. Tudi takrat je bila tam Slavka Zupančič. Odločila se je, da s svojo mamo in sinom Miranom zaživi na majhni kmetiji. Življenje je kljub neštetim preizkušnjam ni spravilo na kolena, doživela je 97 let.

Spoštovana tovarišica Slavka, v tvojih zapisanih spominih se me je dotaknilo, citiram: »da naj mladi rod tako pri nas kot v širnem svetu izve o junaštvu Slovencev, malega naroda v okupirani Evropi, ki so se upali dobesedno goloroki upreti nepremagljivi, do zob oboroženi nacistični in fašistični soldateski. Podali so se v boj za osvoboditev zavedajoč se, da bo to boj za obstoj njegovega naroda. Zato je toliko bolj nesprijemljivo in zavržno dejanje malega števila Slovencev, ki so se za svoje ozke osebne interese bili pripravljali udinjati okupatorju, proti svojemu lastnemu narodu. Tega zgodovina ne sme pozabiti.« Zapisal sin Miran leta 2009.

Za posebne zasluge, pridobljene v boju s sovražnikom, za osvoboditev naše države in pri graditvi socializma je prejela red zaslug za ljudstvo z zlato zvezdo III. reda in medaljo red zaslug za narod.

Tilka Bogovič

Jože Živec

V marcu smo se poslovili od dragega sorodnika, spoštovanega krajanja in dolgoletnega člana organizacije ZB Vrhovci - Brdo - Kozarje, Jožeta Živca.

Njegov oče Jože, zaveden Slovenec, je pred italijanskimi fašisti

zbežal s Primorskega. Družina je močno občutila težo fašističnega škornja: dlovenščina je bila prepovedana, raznarodovanje in zaničevanje Slovencev sta bila načrtna. Primorci so pod fašizmom doživljali genocid. Domoljubje, svoboda, ponos, upor so vrednote, ki jih je Jože sprejemal že od svojih staršev.

Mati Jurca Marjana je izhajala iz številne revne družine iz Podlipse pri Vrhniki. Tam je Jože preživel rano otroštvo. Starši so od graščine Bokalce kupili majhno parcelo na robu posesti in zgradili skromen dom.

Ob začetku druge svetovne vojne je bil Jože star sedem let. Družina se je vključila v narodnoosvobodilno gibanje. Oče in njegov brat sta bila odpeljana v konfinacijo v Kalabrijo, ki je bila zloglasen kraj za nasilno deportiranje, zapore, delovna taborišča in mučenja. Tudi materini sorodniki so delovali v osvobodilnem gibanju. V hiši je bil skrit bunker, v katerem se je zbiralo blago za partizane.

Jože, še otrok, je pomagal materi preživljati družino. Po osvoboditvi se je vključil v mladinsko organizacijo in pomagal graditi porušeno domovino. Mladinci so čistili bunkerje, kar je bilo izredno tvegano in nevarno delo. Samo ob bodeči žici, s katero je bila med vojno obdana Ljubljana, jih je bilo več kot 70.

Bil je brigadni pionir, sodeloval je pri gradnji Doma družbenih organizacij na Brdu. Kot gimnazijec je sodeloval pri regulaciji potoka Pšata. Delo je bilo težko. Jože se je prehladil in hudo zbolel, bolezen ga je zaznamovala za vse življenje.

Kot odličen dijak je moral zaradi bolezni opustiti misel na študij. Izučil se je za telefonskega mehanika. Da je sledil hitremu razvoju telefonske tehnologije, se je ob delu stalno izobraževal. Bil je družbeno dejaven. Za svoje delo je prejel več priznanj in državno medaljo dela.

Jože je kot mlad fant dobil harmoniko. Ljubil je glasbo, naravo, koncerte, izlete, smučanje in plavanje. Najsrečnejši je bil v krogu svoje družine, vnukov in pravnukov. V starosti 87 let ga je izdalo srce, ki mu je že v mladosti ponagajalo.

Jože je bil dejaven član družbene skupnosti Brda in Vrhovcev in dolgoletni član organizacije ZB. Z ženo Vido sta vrednote NOB, tovarštvo, spoštovanje, solidarnost in pravičnost, prenesla tudi na člane svoje družine.

KO ZB Vrhovci Brdo Kozarje

Julij Novljan

31. maja smo se na pokopališču v Preski pri Medvodah poslovili od družbenopolitičnega delavca, gospodarstvenika in aktivista, predvsem na področju telesne vzgoje in športa, 95-letnega Julija Novljana.

Vsem prebivalcem Medvod in okoliških vasi je bilo znano njegovo dolgoletno prizadevanje za razvoj krajev, še posebej na področju telesne vzgoje in športa, za kar je prejel številna državna odlikovanja

in priznanja. Leta 2005 je bil imenovan tudi za častnega občana občine Medvode.

Dolga in trnova je bila njegova življenjska pot. Pri desetih letih mu je umrla mama. Še ne polnoleten je maja leta 1943 odšel v partizane. Boril se je na Dolenjskem in Gorenjskem. Zaradi izdaje je bil s še nekaterimi soborci na Žirovskem Vrhu ujet in odpeljan v koncentracijsko taborišče v Avstriji. Po končani vojni se je sredi poletja leta 1945 vrnil domov, potem ko je več kot 100 kilometrov poti prepešal.

Kmalu po vrnitvi se je zaposlil v tovarni v Kranju, predhodnici današnje Iskre, in ji ostal zvest 44 let, vse do upokojitve. Deloval je na različnih odgovornih delovnih mestih, nekaj časa tudi v tujini.

Kot član predvojnega Sokola je v novih razmerah postal gonilna sila obnove te dejavnosti v občini in pozneje tudi v Sloveniji. S krajšim presledkom je bil dolgoletni predsednik društva Partizan Medvode in več let tudi predsednik Partizana Slovenije. Po njegovi zaslugi in s prostovoljnimi delom številnih Medvoščanov je bil po vojni ponovno usposobljen Dom Partizana za vadbo in treninge, kajti med vojno je bil vojaška postojanka in delno porušen ob napadu.

V zadnjih letih, ko ni bil več aktiven, je od doma še vedno spremljal vsa dogajanja v državi, še posebej v telesni vzgoji in športu.

Matjaž Barle

Janko Svetina

V Ljubljani se je lani s tega sveta poslovil Janko Svetina, dolgoletni novinar in komentator časopisa Delo, specialist za šolstvo in znanost. Preko žene Marinke Svetina je bil tesno povezan z Idrijo.

Rodil se je leta 1932 v Medvodah, v trgovski družini, od koder se je družina preselila v Šmartno pod Šmarno goro. Janko je sprva razmišljal o študiju gradbeništva, a se je pozneje odločil za slavistiko, ki mu je bila dobra osnova za 40-letno novinarsko delo. Spremljal je šolski sistem, a je bil hkrati do njega nenehno kritičen, kar je pokazal v avtorskih komentarjih.

Janko Svetina je bil ob šolskem poslanstvu zelo ponosen, da je bil aktivni sodnik za lahko atletiko. V mladosti se je namreč ukvarjal z atletiko. Najraje je nastopal kot sodnik na velikih tekmovanjih, še posebej rad pa je spremljal teke, kjer hitro nastanejo razne napake, še posebej pri štafetah, v šprintih, skratka v hitrih disciplinah. Seveda je spremljal tudi druge atletske discipline, vedno v obvezni sodniški

uniformi. Ko so leta 1957 v Ljubljani pripravljali prvi slovenski festival telesne kulture, so okrajni odbori Zveze borcev NOB predlagali, da bi v okviru festivala izvedli partizanski pohod ob žici okupirane Ljubljane. Prvi pohod je potekal v okviru festivala telesne kulture 23. junija 1957, ko je potekal tudi prvi tek trojk, kakor ga poznamo še danes. Takrat je sicer v ekipi »trojka« teklo pet atletov. Janko Svetina je že na prvem teku, dolgem 36 kilometrov, zmagal skupaj z Antonom Majcnom - Zvonetom, Cvetom Pačičem, Rafaelom Klančarjem in Lojzeto Tratnikom. Bil je tudi prvak na tekdanjem teku na deset kilometrov.

S. B.

Vse manj živih taboriščnikov

Iz Mednarodne veteranske organizacije FIR so sporočili, da sta maja letos umrla dva nekdanja izjemno dejavna člana, priči fašističnega preganjanja in protifašističnega odpora, ki sta veliko storila za ohranjanje spomina in zapuščine preživelih v okviru mednarodnih taboriščnih odborov Auschwitz in Buchenwald. 20. maja 2021 je v Parizu v 91. letu starosti umrl častni predsednik Mednarodnega taboriščnega komiteja Buchenwald-Dora Bertrand Herz. Kot 14-letnik je bil kot fran-

coski politični zapornik leta 1944 skupaj z očetom poslan v zloglasno koncentracijsko taborišče Buchenwald. Nekaj časa je delal v tovarni orožja v Niederorschelu, podružnici Buchenwalda. 10. aprila se je vrnil v matično taborišče in 11. aprila sodeloval pri osvoboditvi taborišča. Bertrand Herz je bil dolga leta generalni sekretar francoskega taboriščnega odbora Buchenwald-Dora, aprila 2001 pa je postal tudi predsednik mednarodnega komiteja Buchenwald-Dora.

21. maja 2021 pa je po kratki in hudi bolezni v starosti 96 let umrl Roman Kent, predsednik Mednarodnega odbora Auschwitz, ki je preživel tudi holokavst. Kent se je leta 1925 rodil v Lodžu. Konec leta 1939, po nemški invaziji na Poljsko, so njegovo družino pregnali v geto. Kent je skupaj s svojim bratom preživel nacistična koncentracijska taborišča. Na pohodu smrti iz Flossenbürga v Dachau so ga pri 16 letih osvobodili ameriški vojaki. S svojim bratom je leta 1946 emigriral v ZDA, kjer je živel do smrti.

Dr. Ulrich Schneider,
generalni sekretar FIR

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

PESEM

Gavrani

*Črni gavrani
Nad mestom letajo,
Kot velo listje
V vetru opletajo
Vsak dan, vsak dan ...*

*Danes čakam zaman,
Da njihov glas iz mraka
Zakraka...*

*Morda odleteli
V gorenjsko so stran,
Kjer mati
Na pragu me čaka?*

*O črni gavrani,
Če vas ugleda,
Ne povejte ji,
Da sinu je ljubica beda
In da je sam,
Tako sam
Sredi žalostnih dni.*

Verko Gasar
(Slovensko pesništvo upora, str. 403)

27% POPUST NA CENO ELEKTRIČNE ENERGIJE

za nove gospodinjske
kupce do konca
leta 2021.

VEČ O TEM

Pravica do pridobitve ugodnosti traja do 31. 8. 2021.

Popust velja na ceno električne energije za paket Novi na plusu 2019 in Dvojni plus 2019 za nove gospodinjske kupce in ne vključuje popusta na omrežnino in druge prispevke. Vsa pravila in pogoji akcije so dostopni na energijaplus.si.

080 21 15 • 02 22 00 115 • info@energijaplus.si • energijaplus.si

ELEKTRIKA

ENERGIJA PLUS

KJER JE PRAVA ENERGIJA DOMA.

